

Duše továrny

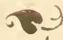
M. A. Šimáček

M. A. ŠIMÁČEK

DUŠE TOVÁRNY

KUS FABRICKÉ ROMANTIKY

(Psáno r. 1890)

V PRAZE
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK NAKLADATELÉ
1894.

Panu

FRANTIŠKU HANUŠOVI,

řediteli cukrovaru v Kovalevce na Rusi a odb. spisovateli,

ve věrném přátelství od let studentských

připisuje

M. A. Š.

DUŠE TOVÁRNY

I.

dyž se Barka Fisterova provdala za Jana Soukupa, bylo jí už šestadvacet neb sedmadvacet let. Možná, že i více, aspoň se již všeobecně myslilo, že zbude na ocet. Ale nikoliv snad proto, že by byla bývala sestárla, sešla, odkvetla — naopak: hezký, svěží, zajímavý obličej její a pružná, vysoká, silná postava vábily a poplétaly i po svatbě ještě všechny dělníky tovární, ano i zraky pánů na ní se zalíbením utkvívaly. Spíše domnění to — že zůstane starou pannou — podmiňovala a jaksi opravňovala — její pověsť.

Barka Fisterova přišla do cukrovaru trnovského, když jí bylo třináct let. Byla již hezky vzrostlá a pěkné tváře. Měla světle kaštanové vlasy, pod černým obočím velké modré oči přímého a přívětivého pohledu, pěkný, táhlý, slabě zahnutý nosík, malá svěží ústa, s plnými, krásné formovanými rty, a výrazně modelovanou, trochu vyzývavou bradu. Tváře její byly až tmavě čer-

vené, jako malované. Červeň ta rozlívala se jí po celém čele a po skráních, sotva se na děvče promluvilo. Vlasy nosila spleteny ve dva pletence, jež vyčuhovaly jí zpod světlého šátečku; nad čelem byly cestičkou rozděleny a hladce přičísnuty. Přes to, že se často začervenávala, Barča nebyla plachá a bázlivá. Přišla k difuzi za zametačku a smétala roztroušené řízky velmi čiperně, ohánějíc se svým ubroušeným košťátkem. Byla-li zavolána, odhodila koště a jako lasička přeběhla bosýma nohama ve své krátké spravované sukénce přes difuzéry, přívětivě se podívala a, utahujíc pevněji cípy šátku, ptala se pevně, ale hlasem vždy trochu zastřeným, jako nakřaplým: »Co poroučejí, vzácný pane?«

Co jí bylo nařízeno, vykonala správně, po dvoře jen se kmitla, a v okamžiku byla opět v továrně zpátky. Vzácní páni libovali si v takové čipernosti a posílali ji přes tu chvíli, tu pro pivo, tu pro doutníky, tu k panu skladníkovi s cedulkou, tu na půdu pro půdeckého, tu do dílny pro strojníka. I k sobě do bytů ji posílali, aby přinesla zapomenutý kapesní šátek, zápisník neb donesla tam poštou došlé noviny a listy.

Tak bývala Barča více po posilkách, než při práci, neboť i dělníci od difuze posílali ji pro vodu, pro tabák anebo pro kořalku. Na čipernosť, přirozený důvtip, správnosť, s jakou všechno vyřizovala, a rychlosť, s jakou vše přinášela, na upřímný a bystrý její pohled, přívětivou hezkou tvář, zdvořilosť a poníženosť Barčinu vzácní páni

úředníci hraběcího cukrovaru trnovského tou měrou si zvykli, že i po kampani Fisterovou ve fabrice ponechali.

Před osmózou s většími holkami čistila a, kde třeba bylo, novým motouzem oplétala plotny osmogénů, nesměle přizvukujíc zpěvu ostatních dělnic, naslouchajíc jejich hovorům i důvěrným sdělováním a jsouc často bezděčnou, ač nevítanou svědkyní útočného škádlení a škádlivých útoků na dorostlejší dělnice se strany osmělených dělníků.

Naslouchala různým těm řečem a žertům a přihlížela k všelikému tomu škádlení s očima rozevřenýma a pootevřenými ústy, ale vždy skromně v koutek se choulíc, jakoby jí ani zde nebylo. Někdy se na ni dělnice utrhly, vyhánėly ji, ale Barča nikdy neodmlouvala a nikdy nic nevynášela.

Po dobu osmózy Barča dána k rezervákům, kdež ohřívala vodu a syrup na určitý stupeň teploty a dávala pozor, aby nic nepřeteklo. I tu vyznamenávala se zvláštní správností a zjednala své dovednosti a spolehlivosti nové uznání.

Hůře bylo však, když osmóza skončila.

»Co s tebou?« ptali se jí. »Na pudu jsi ještě slabá — —«

»Ba nejsem, milostpane!« odhodlaně a přesvědčivě odporovala.

»Zkusíme to tedy.«

A Barča opravdu nebyla slabá. Myla formy a, neunesla-li jich najednou tolik jako ostatní,

šla s nimi na dvakrát a doháněla mrštností a rychlostí nedostatek síly. I do mytí stolů a podlahy se dávala a počínala si velmi obratně. Sám půdecký si ji oblíbil; přinášela mu snídaní i svačinu, chodila mu pro tabák a v deset hodin pro čtvrtku vína. Tak se stalo, že zůstala i pak ještě v továrně, kdy všechny ostatní holky propuštěny. Pletla do zásoby pletence ze slámy na obalování rour a, nebylo-li již nic jiného, otloukala s malými kluky maltu se starých cihel, sedíc s nimi na hromadě červenavého rumu v mracích prachu, ohánějíc se obratněji než oni malým kladívkem a tahajíc ostýchavě svou krátkou sukni přes svá drsná a červená kolena.

Nestyděla se za žádnou práci; byvši dříve na rovni dorostlým holkám při osmóze a na půdě, bez odmluvy zasedla zas k malým otrhancům a byla jen ráda, že nemusila z fabriky.

Líbilo se jí v ní hned první rok. Bavila se v ní.

Viděla, kolikrát kdo přešel přes dvůr do kantýny, kolikrát paní půdecká a vařičová a služky ředitelova, účetního, adjunktova a strojníkova šly k pumpě, kolik kdo ze zřízenců továrních má hus, kdy kde kterou zabili. Znala děti ředitelovy, strojníkovy a vařičovy, věděla určitě, kdy kočí tovární s ženou se hádá, pozorovala a věděla, co se právě pracuje v kovárně, v kotlárně, zámečnické dílně, co se kde v továrně čistí, předělává, zaměňuje. Znala rodinné poměry všech zřízenců a dělníků i těch

malých kluků, s nimiž otloukávala cihly. Věděla, kolik může být na půdě cukru, kam se obyčejně prodává, a kdy zas asi se bude plnit a nakládat; ba věděla i o každé chatrné rouře, o všem, co v kampani působívá obtíže, znajíc podrobně celý postup výroby cukru. A to vše za první rok. »Barko, nevíš o nějakém starém plecháči?« ptávali se jí dělníci. — »Barčo, nevíš, kam Konvalinová schovala koště a handru*)?« vyzvídaly dělnice. — A Barča věděla.

»Co že pan ředitel tu dnes ještě nebyl?«

»Jel do Prahy, do Českomoravské. Včera mu pan mašinář hlásil, co všecko bude potřebovat,« šeptala tajemně Barča. »A přiveze s sebou montéry a kotláře.«

Jindy zas zatáhla některou holku za sukni neb dělníka za rukáv a ukazovala: »Hleďte, jak Trousil u mašiny spí. Včera se zas opil. To byl u nich rámus! A za Andou Trousilovou pořád ještě chodí Kačírek, a Trousil to nechce, až prý přijde z vojny. Anda je ještě dneska celá ubrečená a kulhá. Ta dostala — pane!« A Barča dala dlaň na tvář a zakroutila oči nahoru, pak dvakrát zakývla hlavou a dodala krátké a významné: »No«.

Těch dvanáct hodin uplynulo jí vždy jako voda, a byla nerada, když přiblížila se šestá, a ona musila z továrny.

*) hadr.

Nerada nejen proto, že odcházela z toho světa, k němuž celým srdcem a myslí svou přirostla, v němž nalézala výživu, spatřovala své působiště pro celý život, a jenž postačoval nasycovati život a chtivosť její mysli a ukojovat její touhu po ruchu, shonu, společnosti, zpěvu, ale ještě neraději proto, že odcházela z něho domu — do sídla nedostatku, smutku, nespokojenosti a domácích svárů.

Otec Barky Fisterové byl železničním hlídačem a bydlil v malinkém strážním domku při trati poboční dráhy. Měl kromě Barky, která byla nejstarší, ještě pět dětí — až na nejmenšího, jenž byl ještě u prsu, samé holky, z nichž dvě nejmladší dosud do školy nechodily.

A ty dvě starší raději kdyby nemusily, aspoň by mohly doma trochu pomoci, vyhnat hned ráno kozy na stráň, ba Anda mohla by již i do fabriky a přinést nějaký krejcar domů. Chodí tam kluci ještě menší. Nějaký ten brambor, tu kaši a polévku by ostatně také doma uvařit dovedla, i trochu poklidit, a mohla by máma do fabriky nebo na pole, aby také pomáhala sebe a těch šest krku živit. Ale tak všechno civí doma a jen křik a nepořádek dělá, a člověk aby se na to udřel!

Tak pohlížel na rodinu strážník Fister, tak vyčítal každé ráno usláblé, vyhublé, uplakané svojí ženě, kdežto večer přímo zuříval, přicházeje často domů opilý a páchna kořalkou. Tu svištívala v malé světnici v strážném domku

hul a triskala kolem sebe, aniž ruka, jež ji držela, dbala, kam dopadne. Tu ozýval se z vnitřku domku pláč dětský, prosby, úpění ženino, surové nadávky otcovy a konečně zoufalé klení a kletby.

Proti tomu domovu věčně smutnému a nešťastnému fabrika se svou pestrostí a živostí, se svými změnami, se svým ruchem a při tom se svou bezpečností, byla nejen místem oddechu, ale i útočištěm, kam Barča prchávala ráno často bez snídaně, vyklouznuvši nepozorovaně z domku, aby už ani otci nepřišla na oči, ani utrápenou matku nemusila vidět. Strojit se dlouho — neměla do čeho, a na umytí bylo dost času až ve fabrice, pod nějakým kohoutem nebo u nějakého rezervoaru. Ze své mzdy, denních 35 kr., nechávala si sotva třetinu, z které pořídila si vždy v poledne oběd — krajíc chleba z kantýny s máslem a tvarohem — a ještě jí musilo zbýti na střevíce na zimu a na botky na neděli, i na nějaký ten lepší šátek na hlavu a flanelovou sukni a jupku. Ostatek přinášela domů. Za to měla od otce poměrně nejvíce pokoje, ba poukazováno ostatním na ni, a v sobotu, když přinesla peníze domů, bývala dokonce někdy pochválena.

Leč tím stávalo se opět, že matka i menší sestry Barce záviděly a jaksi se jí odcizily. Vždyť netrpěla s nimi, vždyť na ni nepadaly výčitky a přezdívky darmožroutů, vždyť ona o nejkrutějších hodinách v strážném domku ani nevěděla.

A tak mluveno o ní jenom jako o fabričeti, které ničeho nedbá, než co se děje v továrně, jemuž domov je ničím, jež nemá pro něj citu, za to však pro každého nádenníka víc srdce, než pro matku a sestry; jež jenom kouká na sebe, aby doma se všemu vyhnulo a už jen zas do té fabriky letělo, kde se beztoho jen zvlčí, a stane se z ní taková běhna, jako jsou tam všechny ostatní, a snad i tam někde jednou zajde; beztoho je divoch a nestydí se všude vlízt.

Tyto tvrdé řeči matčiny vyplývaly kromě bezděčné závisti i z odporu staré Fisterové k továrně, kam muž ji denně posílal, z odporu, jenž měl kořeny své ve vědomí, že v továrně veselo leda mladým dělnicím, ale starší že tam jsou jen pro smích těm mladým holkám a těm výrostkům. A tu stará Fisterová cítívala bolesť a vztek, jak kdysi silná a kvetoucí, sešla nedostatkem a nevyspáním, obklopena křičícími hladovými dětmi, jež ji vyssály, utahaly, a k vůli nimž do noci musela se dřít. A ta bolesť a ten vztek stávaly se palčivějšími, když pohlédla na rozvíjející se Barču, sílící, zdravou, červenolící, a když hleděla za ní, jak tu svou sílu, své zdraví, svou pružnosť a mrštnosť zanáší do továrny — a doma nechává dřít sešlou matku, jíž je práce již obtíží, mužovy pobídky a výčitky a rány mukou nevýslovnou, a jež by již ráda si ulehla, odpočinula a necítila nic. A hle, ta Barča platí teď víc doma než ona, matka, ta muže si sama koupit nový šátek, botky, parádu — kdežto

ona a ty menší aby se válely v hadrech a ani před práh v zimě nevyšly. Za rok již to fabriče si bude foukat a matce se snad smát, a za tři roky půjde za ní Anda, pak Krysta, pak Fána — fabrika jí ty děti všechny přivábí, pohltí — a co ona, co ona? — — — Cítila záští k fabrice, mluvila o ní věci nejhorší, kdežto Barča fabriku hájívala a chválívala. Odcizení se matky dceři, ba i jakési vzájemné, ale utajované nevražení na sebe tím jen se vzmáhalo.

Barča ztrácela domov v strážném domku, ale nalézala jej ve fabrice.

Fabrika ji nejen vysvobozovala od výčitek, od nadávek, od bití, ale i získala jí doma trochu vážnosti, zjednala jí trochu nezávislosti, vzbudila v ní spasné vědomí, že přece k něčemu je, kdežto doma denně slýchávala, že je darmožrout.

Fabrika splňovala její dychtivosť po poznání nových věcí, stačila zaměstnávat její mysl, dala jí práci, výživu, účel života, krátce stala se jí novým světem, vlídnějším a zajímavějším, než jaký poznala dosud.

Jak neměla být vděčna za to vše, jak neměla přilnout k tomu velkému stavení na prostranném dvoře, s tím červeným komínem a vápenkou, jak neměla milovat ty všechny místnosti a kouty, jak neměla ráda je uznat svým domovem a vyměnit je za ten starý, v němž byl jen pláč a nikdy žádný úsměv? — —

Ano, to fabriče milovalo dětinsky svou fabriku.

Cos milého, veselého, bujného, zářného i žárného ji v těch prostorách poutalo, vábilo, i cítila, že se nedovede od toho odtrhnout.

Ty pohybující se stroje, vlekoucí se řemeny, točící se kola, ty tenké a tlusté roury, v nichž vřela o kampani pára, proudila voda a šťáva, ty ohně pod kotly, ten žár ve vápence, ten ruch lidí, ten šum, to dravé pohlcování řepy, to obrovské rození cukru — to vše nemohlo být účinkem mrtvé hmoty, nikoliv, ta továrna byla ohromná bytosť, jež ji obklopovala svým životem, hřála svým teplem, jež milovala tu malou Barču jako matka, jež byla vděčna za tu lásku v jejím srdéčku, jež ji chránila jako otec, jež si s ní hrála, ji bavila jako sestra a bratr.

Když po kampani varní síň bývala prázdna a studena, opuštěna a smutna, když nehučela tu šťáva, nehřála pára, neozývaly se hlasy a zpěvy dělníkův a dělnic, když stroje byly nehybné, kotly zchladlé a na vše snášel se prach, když každý krok v tom děsném tichu se rozléhal jak v prázdném kostele, když vše bylo tu jako vymřelé, umrtvělé, tu uchvacovala Barču veliká lítosť k té továrně, tu zdávalo se jí, že ty širé stěny, ta vysoká okna zejí tak smutně, tak zoufale, že ty mašiny, ty kotly, ty roury vydychují takřka nesmírnou lítosť, že jsou tak opuštěny, tak ve dne v noci samy.

Kde dřív ani na vteřinu lidský hlas neutuchal, tam teď jedva se ozve. Ta fabrika, která

tolik lidí tu živila, hřála, chránila, ta teď od nich je ponechána sama sobě, nikdo se ani nepřichází sem podívat na ni, nikomu se snad ani po ní nestýská.

I zdálo se to Barče být velikou nevděčností, křivdou a bezprávím.

Vklouzla někdy do těch prázdných prostor, do těch opuštěných koutů, proběhla jimi a dívala se na vše plna útrpnosti a s okem plným prosby a pohnutí, jakoby chtěla říci celé té prostoře i každému kotlu, mašině, ba každé zchladlé rouře a ventilu zvlášť:

»Jen se nehněvejte, jen nebuďte smutny!«

A někdy, procházejíc místnostmi těmi, začala tu zpívat, s počátku nesměle, ale pak její vždy zastřený hlas se tu osmělil i zpívala plným hrdlem ty písně, jež o kampani se tu rozléhaly, aby té fabrice se po nich nezasesklo.

A vylezla k řezačkám, sešla do řepníku, stoupla k pračkám a všude zazpívala některou píseň, pak zase vběhla do varní síně, stoupla k difuzi a začala chraptivým hlasem volat: »Táhni!« a dvakrát zatleskala a hned pak vyběhla k pánvím a otevřela ventil, a čekajíc chvíli, zatleskala zas a vykřikla pak vysokým, pronikavým diskantem »dost!« jako křičíval vždy Ferda Burdálků o kampani, když tu stával v modré papírové čepici na hlavě.

Potom seběhla k monžíkům a roztáčela a zatáčela ventily i klepala na ně, a pobíhala kolem nich, a litovala jen, že nemá síly, aby pohnula

aspoň trochu, trošičku stroji, aby poznaly, že se nezastavily, že neumřely na vždycky.

Aspoň do nich klepla a otevřela kohoutek pod parním válcem a měla radosť, vyteklo-li z něho pár kapek vody.

Jednou našla zastrčenou olejničku i šla po šesté hodině, když se setmělo, ke strojům a do každého kapku pustila, a cítila při tom veliké uspokojení a radosť.

Někdy šla navštívit i vápenku, i špodárnu, u všeho se zastavila a polohlasně zpívala.

Bylo mnoho dětinské naivnosti, ale více ještě dojemného soucitu v tomto počínání, které musela prováděti jen kradmo a tajně, aby ji nikdo nepřistihl, neboť věděla, že by se jí byl vysmál.

Ale ji upokojovalo a naplňovalo hřejivým pocitem vykonaného dobrého skutku.

Ať jen neříkají ti lidé, že ta fabrika o tom neví. Ah, jak by se mýlili. Ta ví o všem, ta má cit . .

Starého Bartáka, jenž pořád na fabriku klel, chytil loni řemen a pošramotil mu ruku, ale za to, když jednou Kvíčalka přišla sem za mužem s dvouletým dítětem, a to neopatrně přiblížilo se stroji, bylo kolem smeteno jen do základu a nic se mu nestalo, leda že se trochu pomáčelo. Byl to pravý zázrak!

A když jednou roztrhl se ventil, dva kroky před Barčou, a kusy litiny z něho lítaly, Barču

ani jeden netrefil — ona vyšla bez úrazu, ač mohla být na tom místě mrtva.

Ano ta fabrika jest bytosť živá, vědoucí o sobě i o těch lidech, láskou oplácející lásku a trestající odpor, bytosť, jež má duši a tedy i cit. I něžnosť i pomstu!

Tak Barča o fabrice smýšlela a věřila, a cítila se dítětem té bytosti, milujícím ji a chráněným jí — povinným jí poslušností i vděčností.

Milovala fabriku, ale i bála se jí.

II.

Když Barča po druhé kampani, co chodila do továrny, přišla na půdu, ostatní dělnice už ji nevyháněly.

Holka vyrostla ještě trochu, a byla skorem již tak veliká jako ony, i sesílila již také, a proto mlčky mezi ostatními byla trpěna a nechávána na pokoji.

Za několik dní žertováno před ní bez obalu, bez ostychu, ba mnohý vtip již přímo jí platil, vtahována jím do jednoho kruhu s ostatními, naráženo na dychtivosť, s jakou již loni vždy naslouchávala, na to, že letos je již ostřílena, a poznámka o jejím mládí vyvolávala leda úšklebky.

»Začíná brzy, tím hůř,« mínila rozvážlivá a vdaná již Štraufová.

»I dobře, holka, čemu se v mládí naučíš, v stáří jako bys našla,« povzbuzovala výbojná Kočvarová.

»Nebudeš se muset doučovat,« trochu jedovatě a s pohledem na Štraufovou dodávala Kačka Hrádková.

Za takových okolností mnohý z dělníků již se i osmělil a štípl Barču do tváře, přitiskl ji k sobě, zavtipkoval si, ač dotrhávala teprve své krátké sukénky, jež marně již stahovala přes kolena.

Když byla pak při osmóze ustanovena k tomu, aby přinášela vzácným pánům každé dvě hodiny průby syrobu a vod osmózových, a tím vzbudila žárlivosť a závisť ostatních holek, braly se vtipy a narážky určitým směrem a nabývaly žahavosti i jedovatosti.

S počátku se Barča zlobívala, bránila, plakala, později mlčela, pak se usmívala, jen aby rozdrážděné družky ještě více pozlobila.

Tím ovšem jejich pomluvám a útokům jen přiostřila hrot.

»Ty to daleko přivedeš!« varovala Štraufka.

»Ještě jí mléko po bradě teče,« zlobila se Kočvarová. »Máma by na tebe měla vzít koště, žábo!«

Nekalá pověsť, která později Barču Fisterovu obetkávala, zapouštěla v těchto dobách první své kořínky, aniž Barča nejmenším byla vinna. Ale narážky a poznámky jí do tváře metané, řeči, jež se následkem nich mezi dělnictvem

o Barče roztrušovaly, měly za následek, že výrostkové i mladí dělníci chovali se k ní neobyčejně krotce a duvěrně a že každá její obrana vyhlašována za pokrytectví.

»Jen se tak nedělej, prohnaná,« zakřikována.

»Však ty se vyznáš, nepotřebuješ se upejpat.«

»My jsme jí sprostí, ona za pány! To je to! —«

Takové poznámky vždy bývaly ostřeny hrubým smíchem, mrkáním očí a významnými pohledy, a každý odpor Barčin jen je sesiloval, rozmnožoval. Tvářívala se tedy později, jakoby jich neslyšela, a hleděla si své práce. Při tom však řeči ty a útoky dělníku ji rozdražďovaly, že mnohdy vší silou zatínala zuby, aby nedala na sobě znáti nepoznaný potud pocit, jaký v ní vzbuzují.

Zdráhání a odpor její ochabovaly. Trpěla bez obrany štípnutí do tváře, přitisknutí, políbení, ba usmívala se při nich a později je dokonce oplácela.

Nabývala smělosti, nerozpakovala se odpovídati týmž tónem, jakým bylo na ni promluveno, nezalekla se nižádného výrazu a nečervenala se také skorem již nikdy.

Čtvrtou kampaň nepovolána již Barča k difuzi.

Ponechána na pudě z rozkazu samotného pana ředitele, jenž tak chtěl odejmouti úředníkům příležitosť k užívání Fisterové k častějším posilkám

a tím způsobem zameziti, aby úředníci nepřicházeli do lidských hub.

Barče bylo sic jedno, kam přijde, jen když byla ve fabrice, ale proto přece na půdu šla raději než kamkoli jinam. Měla tam předně četnou společnost; bylť tam o kampani devět holek mimo ni a ještě čtyři mužští. Mimo to houf dělníků byl dole v nalévárně a melasníku. Chodili téměř polonazí, někteří jen zástěrami opásáni.

Když holky na půdě zpívaly, dělníci dole jim přizvukovali, a když dělníci začali nějakou písničku vojenskou, holky ji dojista znaly a nerozpakovaly se zpívati s nimi.

Od poledne do jedné hodiny dělníci z půdy mívali odpočinek, a tu se slézali v místnosti před půdou, nebo zasedali někde v koutě varní síně neb opřeli se tam o zábradlí, pojídajíce svůj chléb. Holky chodily s plecháči pro vodu, někdy dal jim některý mužský i láhev na kořalku s sebou a ještě čtyrák na tabák.

Tu hodinu do jedné všichni téměř si zakouřili, poněvadž na půdách při práci nesměli.

Sedíce tak společně, mužští i ženské, v místnosti před půdou na cementové dlažbě, mlčky požvykovali svůj chudý oběd, a jen chvílemi ozvala se drsná nějaká poznámka, po ní smích, šťouchání lokty, upozorňování pohledy.

Bývala-li Barča dříve jen němou posluchačkou takovýchto potyček, odsekávala teď zcela

odvážně každému, kdo ťal ji narážkou, ba sama činila útoky, i bodávaly její vtipy a poznámky do živého. Bývala proto ceněna jako obratná pomocnice při odrážení útoku, jako spojenka, kteráž »má nápady, že se jim člověk smáti musí,« a která »umí si každého podat, že na to nezapomene.«

I stala se tak Barča na půdě nezbytnou; zdržela-li se někde, již hned pohřešována a hned poptáváno se po ní; slovem: sotva sedmnáctiletá, stala se první osobou na půdě, kterou bylo nejvíce slýchat hovořit, jejímž řečem nejvíce se nasmáno, jejíž jméno nejčastěji voláno. Bez Fisterovy nebyla žádná pravá »legrace«, jak říkali, ba i ta práce bez ní vázla.

V té době Barča již zevnějškem svým činila dojem úplně vyvinuté holky. Byla plných forem, nosila dlouhé sukně a copy na hlavě zaplétala. Byla statna, mrštna, vesela. Na její přímé, jasné tváři, v níž nebylo ani rysu sprostého, bylo lze čísti odhodlanosť, ba v jemném nadzdvižení koutků úst a na vyzývavé bradě byla zjevna i výbojnosť, kurážnosť, jež zpola lákala, zpola zrazovala k ní se přiblížit. Byla nejhezčí holkou v továrně, uměla se podívat tak svůdně, uměla se strojit tak lákavě, chůzi i pohyby měla tak dráždivy, že budila tisíce žádostí, ale zas uměla i tak se zamračit, i zakřiknout i ohnat se, že schladila každého útočníka, jejž dříve zdála se takřka vybízeti.

Barča byla si této vlastnosti vědoma. A věděla i, že jen v továrně ji mohla vypěstovat a využít s největší vypočítavostí.

Z fabričete stala se fabrička. Nejhezčí, nejveselejší, nejžádanější Páni i dělníci se za ní otáčeli, lákala všechny a hrála si se všemi. Nikomu nezustala dlužna, nikoho se nebála.

Při tom do práce byla jako drak. Mrštná, hbitá, dovedná. Všecko znala, všecko dovedla, ničeho se nelekala a neštítila. Být dvě šichty za sebou ve fabrice, bylo jí hračkou. Kdykoliv byla požádána, dělala za jinou, tu v řepníku, tu u řezaček, tu v laboratoři. Oháněla se tak dobře vidlemi jak veršoftem*) a handrou, a rýžovým kartáčem tak dobře jako koštětem. Ani jedinkrát nepřišla pozdě do práce, ani jediného dne nevynechala a ani jedinkrát nedopustila se nedbalosti a nedostala trestu — za celé ty tři, čtyři roky, co ve fabrice dělala.

Dojemná bývala pozornost a péče, jakou prokazovala mladým holkám a chlapcům, kteří poprvé do fabriky přicházeli.

Ať přišla taková holka do řepníku k přebírání kořínků, ať k zametání u difuze, chlapec k roštům v řepníku, k pánvím nebo k monžíkům, Barka Fisterova neopomíjela je poučit, jak si mají počínat, potěšit, byli-li pokáráni nebo trestáni, ale též i napomínat je, byli-li liknavi nebo vzdoroviti.

*) Z Werfschaufel, dřevěná tupá lopata.

Ano, ve své ráznosti i vyhubovala i vykrákala jim, když nechtěli dělat dobrotu, když vyvedli nějaké darebáctví.

Ale naopak zase těšila a tišila je, bylo-li jim ukřivděno, ano dokonce vůči dozorcům se jich i rázně ujímala, u pánů se za ně přimlouvala a prosila za ně, měli-li býti vyhnáni.

Jim potom však vždycky domlouvala s nelíčenou důtklivostí:

»Ve fabrice, holečku, nejsou žádné špásy. Tady se musí poslouchat a dávat pozor na všechno. Tady se nesmí civět a uličníkovat. Na to je dost času až po práci. Fabrika tě živí — ale chce za to svůj pořádek. Nechceš-li se učit a pracovat, jdi domů! A budeš li se mračit, uvidíš, že tě jednou chytne nějaký řemen aneb stříkne na tebe z nějakého kotlu. I kdyby tu nebyli páni, musí být všecko na chlup. Fabrika nedá se ošidit a spořádala by tě sama za tvoje darebáctví. Cítí všecko, vidí všecko, tak si dej pozor!«

Za tuto starostlivosť dostalo se Fisterové i domluv od pánů, aby nehasila, co jí nepálí, a dělníci volali na kluky, když něco vyvedli: »Proč jsi se nezeptal fabrické mámy, byla by ti to ukázala.« a když po nějakém tom vykrákání vzlykali a bečeli, posíláni zas k »mámě«, ta že jim »utře nosejček«.

Leč ještě v jednom směru chování a působení Barčino v továrně přispělo k utvrzení nejen

této nové její přezdívky, ale i její oblíbenosti a takřka popularity mezi dělnictvem.

Kdykoliv někdo ve fabrice se poranil, ať třebas jen prst si přiskřípl aneb odřel, a šel si do laboratoře pro arniku, již tu byla Fisterova a sama vždy poraněné místo pečlivě a dovedně ovazovala a slovy něžnými utěšovala, zvlášť byl-li to některý z malých jejích svěřenců.

Tím větší péči ovšem věnovala poraněním vážnějším, opařeninám, pomačkaninám aneb dokonce zlomeninám.

Takové případy nestávaly se sice často, ale přece každou téměř kampaň se opakovaly, i byla při nich Barča hned první na místě. Nic se neděsila krve řinoucí se z rány, nic neštítila ošklivého pohledu. Sama ránu vymývala, obklady na ni kladla, ovazovala, a musel-li raněný býti doveden nebo dopraven domů, vždy vyprosila si, aby ho mohla provázeti.

Stalo se jednou, že saturant se opařil. Krk, prsa, žebra byly jediná slitina. Musel zůstat ve fabrice, v místnosti před půdou, kam přinesen slamník, naň rozestřeny plachetky a na toto lůžko nebožák uložen. Barča vyměňovala mu obklady, donašela mu vody, dávala mu pít i krmila ho. V noci zůstávala ve fabrice a ošetřovala ho, jakoby byla jeho sestra.

Při tom vždy počínala si trpělivě, rozumně a obratně, a proto sami úředníci pro ni posílali na půdu, když se někomu něco stalo, ba i sa-

mému fabrickému doktoru pomáhala při obvazování ran.

»Ta holka je prohnaná a hubatá, ale šikovná a srdce má dobré,« říkali i ti, kdož Fisterové nejméně přáli.

»Taková fabrická máma,« mínil dobrácký difundant.

»I čerta! Fabrická markytánka. Markytánky jsou všechny takové. Neupejpají se, nedají se taky, ale srdce mají zlaté a regiment neopouštějí nikdy,« vykládal starý Vácha, mazač strojů a bývalý dragoun, jenž bral denních 10 krejcarů graciálu.

III.

Ale tak trpěliva byla Fisterova jen v továrně.

Když onemocněla těžce její matka, tu jakoby neměla toho srdce, té obětavosti, jako když šlo o někoho ve fabrice. Zůstala, pravda, doma u lůžka matčina, ale bylo vidět, že nemá stání a že se nutí a přemáhá, aby netrpělivosť svou nedala na jevo. Tehda již Barča byla skorem osmnáctiletá a na pátý rok v továrně; již i také patnáctiletá Anda chodila do fabriky a Krysta poslední rok do školy.

Jak záviděla tu Barča Andě, když viděla ji ráno chystati se na cestu, na kolik vzkazů si tu vždy vzpomněla, žertovných i vážných, všem

holkám na půdě, tomu i onomu, a jakou spoustou otázek vždy sestru vítala, když tato večer z fabriky se vracela.

Co dělají na půdě? — Kdy zas budou plnit? — Co dělá Fanda Komárková, co Kočvarová, Štraufka? — A co Janáček, co Trousil? Nestalo se nikde nic? Nebyl nějaký rámus, neporanil se nikdo, nedostal trest? A co malá Holoubková, už nepláče — a co mladý pan Kindl, chodí se ještě každou chvíli na půdu dívat? — —

»Tak si tam už jdi do té fabriky. Já tě tady nepotřebuju. Já umřu bez tebe taky!« vyčítávala jí zlostně matka, nemohouc snésti tuto její dychtivosť a nedočkavosť.

V takové chvíli byla by Barča nejraději praštila vším a na místě utekla. Což nikdo nevidí, jak se přemáhá, jak se obětuje? Kdyby byla taková, za jakou ji mají, bez srdce a bez citu, odskočila by každý den do fabriky aspoň nahlédnout.

Někdy ovšem se zlobí také sama, že na nic jiného mysliti nedovede než na fabriku, ta že jí nejde z hlavy — ale ať dělá co chce, nepomůže si a kdyby ji zabili, nezmění to. Je to již tak její osud!

Celé noci se jí teď, co je doma, o továrně zdá, až hlasitě ze spaní křičí a nemocnou budí. A ta dává se pak do naříkání a někdy i na fabriku laje. Ne dost, že jí otrávila poslední léta, i teď, poslední noci prý má jí přitěžovat. — A v jejím vzteku se vzmáhá i bolesť její, a ona

zvedá hubenou ruku, hrozí jí směrem k továrně a sípe: »Kdyby shořela, kdyby uhodilo již jednou do té zatracené ... aby mě Bůh netrestal. Ta mně upila krve!« — —

Ubohá Barča se všechna třese a jako bez smyslů prudce tlačí matce dlaň na ústa.

»Mlčte, přestaňte, pro boha!« křičí. »Uvidíte, co vám fabrika udělá.«

»Ty blázne! Já už tam nevkročím!«

»Tak vašim dětem. Uvidíte!«

»Dobře jim, proč se do ní ženou,« zasípěla nemocná, trýzněna bolestmi a ve strašném rozechvění. »Od vlastní mámy by utekly — «

Dále nemohla. Počala sténat.

Konce téhodne se již matka nedočkala. Zemřela, nepromluvivši poslední dva dny již ani slova. Poslední noc ležíc bez vědomí jen chrčivě chroptěla. Barča bála se v té době vedle ní. Vedle touhy hnal ji teď i strach od bezvědomé nemocné tam do továrny, přála si v ten rozehřátý, příjemně čpavý vzduch ve varní síni, do něhož stoupá a v němž se roztrhává a mizí výpar z vroucí, čeřící se šťávy, do něhož šeplavě čiší pára z povolených těsnění ventilů, do něhož šumí tisíceré zvuky a steré hlasy!

Do fabriky mezi ty známé tváře, slyšet ty známé řeči, žerty, písně, smích — — — —

Když matka dotrpěla, Barče se ulehčilo. Cítila to, ač se styděla k tomu se přiznati; ba bylo jí líto, že je taková necitelná.

Ale nemohla za sebe.

Těšila se u té mrtvé, že zas konečně po dlouhých čtrnácti dnech uvidí varní síň, uvidí půdy, a že teď již nic ji od fabriky neodtrhne a nikdo jí touhu po fabrice vyčítat nebude.

Sama mrtvole zatlačila oči, aby již na ni nehleděly, sama ji umyla a oblékla a cítila uspokojení, když vše bylo připraveno.

Anda zustane doma a bude vařit a dá již na ostatní děti pozor. Pro fabriku beztoho ta holka není, nechodí tam ráda.

Tak s otcem Barča umluvila, a tak se stalo. Již den před pohřbem šla Barča zas do práce.

Bylo dojemno, když Barča zas poprvé přišla do fabriky. Chodila od stanice k stanici, od stroje ke stroji. Všude postála a jako v zapomenutí skřížila ruce.

»Ty se modlíš k těm mašinám, ne?« zaškádlil Vácha. »Jako starý kanonýr před kanonem. Však nezrezovatěly, cos tu nebyla!«

Barča, aniž by dělníku odsekla, jak od ní očekával, odešla zase k lisům, odkud valily se mraky dýmu k trámovému stropu varní síně. Odtud seběhla k vývěvám, pak k saturačce, k pumpám a všude se zastavila, vše pozorovala, jakoby byla zde poprvé. Pak prošla celou varní síní a potom teprve odebrala se na půdu.

Byla spokojena, že na nic nezapomněla, že ty stroje, ty řemeny, ty kotly a pánve mluvily k ní ruchem známým, milým, laskavým. Ba zdálo se jí, že poznává, jak se radují, že zas přišla, že je zas tu, jak kola rychleji se točí,

řemeny veseleji se soukají a otřasají. Pokládala to za dobré znamení a ulevilo se jí.

Za živý svět ovšem by se nebyla se svou pověrčivostí pochlubila, ale za hřích by si byla pokládala, neučiniti zadost zakořeněné té své víře. —

Za tři dni byla zas Fisterové plná fabrika. Na půdě netajili se Barče, jak se jim stýskalo, a Barče to uznání lichotilo i vynahrazovala jim i sobě, oč přišli.

Kypěla bujností: kde kterou družku, šla-li kolem, pleskla, polehtala neb objavši ji kolem pasu, začala s ní tančit, a čím více se bránila a zlobila, tím prudčeji a vířivěji se s ní otáčela.

»Ty svou mámu pěkně uctíváš — to jsi se brzo vyplakala!« bývalo slyšet vyčítavě kolem ní, ale Barča, jakoby se jí to netýkalo, vedla si bujněji než dříve.

»Tvoje máma je fabrika, a ta ti neumřela, viď, Barčo?« mínil starší adjunkt Kutina, a Barča na odvet jen kývla hlavou a zajiskřila naň svými silnými zuby.

IV.

Do té doby, ba ani po té době nevyznamenávala Barča nikoho z hochů a dělníků zvláštní nějakou přízní. Ke všem chovala se stejně, škádlila, byla přítulna a krotka, a oplácela důvěr-

nosti, narážky, štulce i nadávky jednomu jako druhému.

Těm stejného s ní věku, s nimiž v továrně vyrostla, i těm starším, kteří již byli dospělí, když do továrny přišla, i cizím, kteří přicházeli do továrny jen na kampaň, každý rok jiní a jiní, a jichž pamatovala již celou řadu.

Toto kamarádění se s každým ovšem pověsti její neprospělo, naopak se stalo, že ač jí bylo už devatenáct let, žádný z hochů nepokoušel se u ní o vážnější známosť, žádný se jí ani neujímal, když bylo o ní někdy i zle mluveno, ba každý rozhodně odmítal podezření jen žertem někdy pronesené, že přece jen na Fisterovou si myslí a má na ni spadeno.

»To bych si dal!« říkal každý i z těch, kdož nejvíce kousků se s ní natropili a nejdůvěrnějšími s ní byli.

»Ta, kdyby byla na řetěze, nebude dělat dobrotu.«

Toto mínění pronášeno i před Barčou samou, jí do očí, ač shovívavě s nádechem žertu a mírněno úsměvem a mrknutím, ale ji přece někdy mrzelo. Neříkala sice nic, smála se také, ale ten den nebylo již s ní řeči. Nedováděla, nezpívala, a přiblížil-li se někdo k ní, utrhla se a byla hubatá ano i hrubá.

»To má člověk z toho, když si dá všecko líbit. Tamhle Anka, že je jako morous a kouká jako sůva z nudlí, má pokoj a každý říká, jaká je spořádaná. Ale když je holka veselá, psí hlavu

by na ni strčili. Ale dobře! Však ode dneška každý uvidí, kdo mi teď nedá pokoj!« rozumovala a slibovala, ale druhý den byla zas jako dráče, a upomenuta na své včerejší předsevzetí, přiznávala dobrácky:

»Já bych musela zajít, kdybych měla být jako jeptiška. Nevydržím to, ve mně všechno hraje, a když vidím Anku, jak tady kysele kouká, musím ji plácnout!« A již pleskla Anku do zad a pak ji hubující a bránící se chytla a začala se s ní točit za hlasitého smíchu.

»Ať si říkají o mně, co chtějí, však on bude ještě někdo rád, když si ho vezmu,« tvrdila důvěřivě a pohodila sebevědomě hlavou.

Tento život, tyto poměry nezměnily se ani za další dvě tři léta.

Za to v rodině Fisterově udály se podstatné převraty.

Churavící bratříček Barčin zemřel, a nedlouho po jeho smrti starý Fister dostal rozkaz, přesídliti z Trnova do Lísek, druhé stanice za Trnovem.

Barča přesvědčila otce, že bude nejlépe, zustane-li již v továrně trnovské, poněvadž v Lískách továrny vůbec není a v okolních sotva by nalezla práci na celý rok. Přesvědčila jej tím snadněji, když slíbila, že každý týden nějakou zlatku mu pošle na přilepšenou.

Tak stala se teď Barča, když jí bylo dvacet let, téměř úplně nezávislou.

»Však se neztratí,« rozumoval otec dosti lehkovážně.

»No, ta teď teprv bude vyvádět,« předpovídali nepříznivci její ve fabrice a malovali zrovna čerta na zeď, když se Barča přestěhovala ke Kočvarovým.

»Ty dvě potáhnou za pěkný provaz.«

»Co Barča ještě neumí, tomu se tam přiučí.«

»I ta by už mohla Kočvarovou přiučovat,« štiplavě poznamenával starý Hádek, jenž se domníval, že topič Černý jen proto přestal chodit za jeho Kačkou, že se zbláznil po té »děvce«. Jinak Barču ani nepojmenoval, a nadávku tu po něm i jiní vzali si do zvyku.

Teď teprv rojily se klepy o Fisterové jako včely. Každou chvíli viděl prý ji někdo večer s tím neb oním se toulat, a tak Fisterová přemílána všemi ústy, někde za vtipů a smíchu, jinde za láni a hrozeb.

To bylo asi půl roku po odstěhování se starého Fistera. Barča v té době počínala si vůči dělníkům velmi nevázaně, ba divoce U Kočvarů nikdo ji nenapomenul, nikdo se o ni nestaral, a ona svobodou tou byla vskutku jaksi omámena.

Stará Kočvarka chodila od svého mládí do dvora a teď konala tam již jen nejsprostší práce. Byla vždy otrhaná, špinavá a nasáklá puchem ze stájů. Nedbala ani o dceru, tím méně ovšem o Barču.

»To není nic platno,« říkávala, »nikdo tomu neujde, co je mu souzeno. Člověk je pírko, a vítr někoho zafoukne do kočáru, jako Nanu Hořejších, která byla se mnou u krav a je teď paní správcovou, a někoho nechá v hnoji.«

Klepy o Fisterové dosáhly pak svého vrcholu, když pozorována na ní změna.

»Vida, už si dala! Ano, tak dlouho se chodí se džbanem pro vodu, až se ucho utrhne,« kázáno s jakýmsi zadostučiněním i se škodolibostí, která nejzřejměji pronikala z narážek a poznámek, pohledů a úsměvů ostatních holek ve fabrice.

Běželo teď jen o to, domakati se, s kým se Barča tak zapomněla. Hádáno na toho i onoho; i pan praktikant z kanceláře vtahován do řečí. Každý však s odporem odmítal od sebe takové podezření, a Barča nechovala se k nikomu snad nějak nápadně, aby chování její vedlo na stopu tajemství.

V té době se jí mladí dělníci nápadně vyhýbali, aby nepřišli do podezření, a mnohý, jenž se dříve třásl, aby se ho jdouc kolem jen dotkla, byl teď vůči ní sprostý a neurvalý, vždy pohotov s nadávkou nejhorší.

Barča tvářila se, jakoby nepozorovala toto vyhýbání a jakoby přeslýchala každou narážku a nadávku.

Nutila se i do žertu, smíchu, zpěvu, jako dříve, ba chtěla být rozpustilejší než jindy; ale vynucené pokusy ty, nejsouce také podněcovány, vždy uvázly v bezděčném zamyšlení a umlknutí,

z něhož zřejmo bylo, že nedostává se jí sil ke klamivému pokrytectví. Vyrušena nešetrnou, pichlavou poznámkou z tohoto zamyšlení, osopovala se, stávala se hubatou a sprostou, někdy však se i vytratila a po čtvrť hodiny se neukázala.

»Stydí se,« mínili jedni.

»Šla se vyplakat,« říkali soucitnější.

»Ta?« jízlivě dodávala Hádková, máchla rukou a dala se do zlehčujícího smíchu.

V té smutné době Barčina pečlivosť o malé a drobné dělnictvo stávala se zrovna vášnivou, a něžnosť její, s jakou pomáhala pokaždé, kdy se událo nějaké i sebe lehčí poranění, byla zrovna až dětinská.

Stalo se právě v ten čas, že dozorce z řepníku Holý, jemuž před půldruhým letem zemřela žena, zanechavši mu tři malé děti, dovolil se na dva dny domů, aby si opravil střechu, která by mu byla málem noc před tím uhořela.

Nikdo neví, jak se stalo, ale Holý spadl při opravě dolů tak nešťastně na kamenný práh, že týž den — byla právě sobota — zemřel. Barča, jak o neštěstí uslyšela, hned po práci kvapila do domku Holého. Celou cestu však při tom vykládala, že v kampani neměl fabriku opouštět, to že teď je za to trest.

»Člověk, který nejméně dvacet let ve fabrice dělá, kterému ona dává živobytí!« křižovala se. »Střechu by mu byl opravil leckdo, po-

vinnosť proto zanedbat nemusel. Fabrika není holubník, fabrika má cit a dovede trestat.«

Tak vykládala, až se jí smáli. Ale když přišla do domku, tu plačící a naříkající děti tak hladila, těšila a něžně s nimi rozmlouvala, že všichni byli pohnuti. A učinila ještě, co nikdo neočekával. Zlatku ze svých tří zlatých a několika krejcarů týdenní mzdy nechala tam staré tetce dětí na přilepšenou, a kdykoliv i později mohla, přicházela se na děti podívat a vždy jim za nějaký krejcar nějakou maličkosť přinášela. Tento skutek Barčin roznesl se ovšem brzy i ve fabrice, kde měl za následek, že se po několik dní nikdo neodvážil Barču slovem uraziti, ba u citlivějších vyvolal i slova omluvy a soustrasti.

Barča sama však osud svůj nesla snadněji, než by ho byla nesla snad každá jiná na jejím místě.

»To patří k fabrice,« říkala někdy i vesele Fáně Kočvarové, která se smíchem dodávala: »Ba, holka, teď teprv budeš pravá fabrička!« kdežto stará Kočvarka jen přikyvovala hlavou a bručela: »To už je tak osud!«

Smutné chvíle, které na Barču někdy přichazely, měly spíše kořen svůj v myšlénkách, že až dítě přijde na svět, nebude moci chodit — aspoň nějaký čas — do továrny. Toho se nejvíce bála a lekala.

Zrovna týden před vánocemi Barča nepřišla do práce.

Všickni věděli, co to znamená. Ještě včera vylezla ve spílce na žebřík, přistavený k vodnímu ventilu, a skočila v zoufalé odhodlanosti asi s paté příčky dolů. Stará Mareška, vidouc to, napřáhla proti ní ruku a byla by ji v pobouření svém jiště uhodila, kdyby Barča hbitě jako kuna nebyla jí zrovna pod rukou proběhla. Ale již k večeru nebylo jí dobře — — — —

Dítě Barčino narodilo se předčasně. Dýchalo sic, zaplakalo, ale živo býti nemohlo.

S tváří bolestmi zkřivenou pohlížela na ně Barča. Křečovité stažení rtů jejích nemírnil žádný úsměv, ni kmit radosti nezaplanul z oka jejího. Spíše jevila se v něm nevýslovná úzkosť.

Ale nestopoval ustrašený ten pohled mučivými obavami, zda zmizí bolestná křeč ze zamodralé tváře toho třesoucího se a vrnícího stvořeníčka, zda otevře se jeho očko a šlehne z něho naděje v život...

Nikoliv —

S horečným, lomcujícím neklidem zírala Fisterova, zda již bude konec tomu znatelnému křečovitému pohybu oč pod zamodralými víčky — zda strnou již v mrazu smrtelném.

Cítila nebezpečné chvění ve svých prstech; zatínala je křečovitě, netrpělivě do peřiny a věděla, že kdyby tu byla bývala sama, snad by je byla zaťala, neznajíc se, nejsouc sebe mocna, do krčku toho dítěte.

Ale byla u ní babička trnovská, stará Švarcová, a zkušená ta žena hned řekla: »To dítě nemůže být živo.«

V těch slovech spočívala kmitavá naděje Barčina, ta jediná byla závorou na dvířkách zločinu, před nimiž stála.

A když tělíčko dítěte skutečně se dotřáslo, docukalo, dotrpělo, Barča z hlubin duše své si oddechla a sepjala na prsou ruce, jako v modlitbě. Od té chvíle snášela bolesti své klidně a trpělivě a za čtrnáct dní se již tak dalece pozdravila, že se mohla vléci po světnici. Za týden potom šla se již podívat do továrny.

Stopy utrpení byly na ní patrny; sešla a budila útrpnosť. Leckde sic ozvalo se, že sama toho vinna, leckde zaslechla i hořké slovo, ale většinou potkávala se se soucitem a odpuštěním.

Jak blaživě, jak sílivě působil na ni opět pohled na továrnu!

Jak cítila, že teprv teď vrací se k ní život a zdraví! A nejen to, ale zas i mládí a radosť.

Ano, vidouc se zas v těch známých prostorách, v tom známém, teplými, trochu čpavými parami prosyceném vzduchu, vidouc ten živý ruch, ty známé nezměněné pohyby, slyšíc padání řepy do řezaček, chroupavé šustění v nich, shrabování řízků, otvírání a přivírání dvířek vozíků, přiklapnutí vík difuzérů, pravidelné zvolání na difuzi a zas od pánví, od saturace, od monžíků, slyšíc kloktání vařící se šťávy, hučivé vnikání saturačního plynu do ní, pravidelný, od-

měřený chod strojů a to stálé hučení a syčení páry: cítila, jak vrací se do jejích nohou a rukou zase síla a pružnosť, do prsou volnosť a do hlavy jasno. Rozběhla se takořka k půdě.

A což tu teprve, když viděla vzrostlé hromady cukru, když cítila tu zvláštní syrobovou vůni, jež z něho vychází, když viděla ty nepřehledné řady forem, zastrčených špicemi do dlouhých ploch stolů, jež táhly se po celé délce půdy!

A nad první byla půda druhá, nad tou třetí, a všude zdál se vítati ji každý kout, každá tabulka okna, každé prkno podlahy.

Bylo zde všude tak teplo, tak milo. Zula se a šla mezi ostatní dělnice.

Bránily jí pracovat, ale ona přece vzala aspoň koště a jala se přimetávat zrnka cukru. Zůstala zde až do večera a cítila se druhý den silnější . . . Přišla zas a každý den potom, a za týden již pracovala jako jindy.

A koncem kampaně nebylo již na ní znáti ani stopy přestálého utrpení.

V.

Již bezmála deset let byla teď Barča v trnovské továrně, vždy stejná za tolikerých změn.

Pamatovala již asi trojí úřednictvo — mimo pana ředitele a účetního — pamatovala jistě sto dělníků, kteří tu za léta minulá pracovali, a zase

pak odešli — hoši na vojnu, holky se provdaly, staří zemřeli — znala již po deset let nejstarší dělníky tovární a pozorovala, jak holky sestárly, mladíci zmužněli oženivše se, chlapci a žabky vyrostly a již se za sebou fantily . . .

Byly to tisíceré vzpomínky, jež měla; mohla o nich vypravovat snad čtvrť roku, a nebyla by se dopovídala. A někdy zabírajíc se do nich a uvažujíc, cítila zvláštní teskno, přiznávala si, že není již z nejmladších a zachvívala se pomýšlejíc, že jí bude za nedlouho pětadvacet let, pak šestadvacet, sedmadvacet, že tvář jí sežloutne jako Štraufce, tělo zhubne, oči zapadnou. Kočvarka již také začíná . . .

Vždy násilně se probrala z těch myšlének a vyváděla pak naschvál jako šestnáctiletá. Skákala, točila se, zpívala, výskala, smála se a vyvolávala v sobě a kolem sebe rej, a v tom zapomínala na svou tesklivosť.

Oživovala celou fabriku více než dříve, poněvadž se obávala, že kdyby ulevovala, tratila by na ceně.

Kamarádila se s nejmladšími dělnicemi a výrostky, vyhýbajíc se provdavším se družkám a ženáčům.

Tykala-li si dříve s nimi, vykala jim nyní, nepřipouštějíc však, aby i oni jí vykali. Bránila se vykání i od patnáctiletých holek, které sotva rok ve fabrice dělaly, a neodvážila-li se některá ostýchavější jí tykat, vyjela si na ni zhurta.

Když přišel před kampaní nový pan adjunkt, a začal ji oslovovat: »Poslouchejte, Fisterová,« kdežto mladším dělnicím tykal, téměř smutně řekla mu Barča:

»A proč mi nelíbějí říkat jako ostatním?« Ale hned dodala čtveračivě: »Což jsem už stará?« a usmála se tak teple a pohlédla tak svůdně, že pan adjunkt již podruhé volal na ni: »Baruško, pojď sem!«

A musel jí tykat i nový mladičký pan praktikant, kterému oslovení to vázlo v ústech, i nový pan magacinář.

V té době začínala být Barča i žárlivou, nepřející, a ze žárlivosti a nepřejíčnosti prováděla nebezpečné hry.

Usmál-li se některý z úředníků nebo dozorců neb i prostých dělníků na některou holku, počala mu Barča nadbíhat, a ve svých pohledech a úsměvech, ve svých posuncích i pohybech, ve své odvážné přítulnosti i svůdné povolnosti měla nebezpečné, mocné zbraně. Nic nedbala o svou pověsť, jedině majíc na zřeteli své vítězství.

Dychtila po úspěchu, po výhře v boji, a nastala-li přece porážka, dána-li jiné přednosť, Barča zrovna s šílenou odvahou hnala se po vítězství novém, lačněla po něm jako horečkou schvácena.

Jak vyzývavé a výbojné bylo Barčino chování a vystupování v továrně, tak sklíčena, tak plna úzkostí bývala někdy o samotě doma.

Přepadaly ji smutné chvíle, kdy sama si doznávala, že ty její úspěchy, ta její vítězství nemajíce trvání, nemají ani ceny, že ač mladý pán z kanceláře, ač diffundant Hlaváč a Kopecký z půdy dali jí kdysi kdesi přednosť před tou neb onou, přece ani jeden z nich si ji nevezme a spíše vrátí se k těm, od nichž ona je přivábila k sobě. I cítila Barča trpce a hořce, jak se všemi zbraněmi svými bojuje vlastně zápas marný a jak jí bude teprv k zoufání, až ztrácejíc krásu, ani již chvilkového vítězství nedosáhne.

A v těch chvílích ji jímala divoká vášeň, strhnout některého muže k sobě a upoutat jej tak, aby nedbaje její pověsti si ji vzal všem na vzdory . . .

A Barča sedíc na lůžku, bosa, trouc nohu o nohu, kladouc rozpálené tváře do svých tvrdých, upracovaných žlutavých dlaní, bláznila zrovna po muži takovém, ba fabrička ta, s jejíž duše továrna setřela poslední zbytky dětské zbožnosti, jež zřídka přicházela do kostela, modlila se o takového muže s divokou přímo lačností.

A lačnosť ta botnala, stupňovala se a dosáhla vrcholu před novou kampaní, kdy ohlášen příchod nových dělníků z Tábora.

V omamující žádosti své Barča srostla s myšlénkou, že mezi dělníky, kteří přijdou, muž takový býti musí a nedovedla si ani představit, že by se mohla klamati.

»Ale kdyby přec nepřišel? Kdyby, kdyby... co pak?« mořil ji nějaký dotěrný hlas v jejím nitru.

Srdce se jí pokaždé úzkostně sevřelo při takové pochybě, slzy se jí tlačily do očí, ale záhy zvítězila vždy zas její víra: Musí přijít, musí, musí!

— — — — — — — — — —

Pracovní síly pomalu se již trousily, přicházeli už i dělníci přespolní i z končin vzdálených. V horečné dychtivosti své a v dojímavé důvěře Barča den ode dne netrpělivěji čekala, kdy tedy konečně přijde ten, po němž prahla.

S hlavou svěšenou chodívala někdy po továrně, div do někoho nevrazila. Vidouce ji, druhdy tak bujnou, takto se plížiti, říkávaly holky z půdy posměšně i škodolibě:

»Už na ni jdou taky léta!« A zaslechnuté poznámky ty rozdivočovaly Barču ještě více.

»Tak začínala Kočvarová přede dvěma lety,« bodala Manča Tesařova, která Fisterové nemohla odpustit, jak nadbíhala mazači Veselému.

Ale trapnější těchto řečí bylo, že Barča sama domnívala se pozorovati, že schází... Když pohlédla do zrcádka, shledávala, že oči její zapadají, tvář hubne, a tvrdila mermomocí, že i v těle se spadla.

Každý den mořila se těmito myšlénkami; Kočvarové se ptala přes tu chvíli: »Viď, že jsem dnes bledá? Špatně jsem spala... A hlava mě bolí... Je to i na očích vidět... Viď?«

Když jí odporovala, zlobila se, myslíc, že jí to nechtějí říci do očí. Tím hůře!

Je čas nejvyšší, nejvyšší!

Již skončeno přijímání nových dělníků, již začala kampaň.

Očekáváni sice ještě Táboráci na půdu — ale Barča znala ty neohrabané postavy, ty kostnaté obličeje, bez ohně, všední, ano hrubé — a ztrácela veškeru naději.

Sklesla na mysli, zdála se otupělá.

Co na ni čeká? — Osud Kočvarové, kterou letos dali již do špodárny k prádlu mezi baby.

Nedbá již na sebe, chodí otrhána a ušpiněna a páchne spodiem, jako její matka stájí. Směje se jedovatě a je předmětem výsměchu, laje a kleje a je snižována a urážena. Dohrála v továrně, patří mezi smeť. A ten los bude i její...

A Barča stávala se až běda neopatrnou, nerozvážnou, zoufající. Chodila zúmyslně těsně vedle strojů, přeskakovala a přelézala transmisse. Chytala jako žertem řemeny, že až ji jednou půdecký hrubě stranou odstrčil a pohrozil, že ji raději propustí, než aby ustavičně o ni byl ve strachu a bral na sebe nějakou zodpovědnost.

Hrozba ta nebyla by pomohla na dlouho, kdyby koncem téhodne nebyla nastala s Barčou změna nečekaná.

Přišli Táboráci. Byli takoví, jak si je Barča představovala a k tomu všichni ženatí až na dva. A jeden z nich, Jan Soukup, ač nevypadal zcela dle představ Barčiných, obrátil přec její

skleslosť v bývalou živosť, její úzkosť v útočivou odvahu. Oživla, omladla, rozkvetla takřka přes noc a táhla v boj s celou silou svých vyzkoušených zbraní . . .

Soukup již nebyl mladík. Mohlo mu býti dvaatřicet, snad pětatřicet let. Byl vysoký, urostlý, tváře pravidelné, jen očí vpadlých, ale pozorných a pronikavých. Byl vážný, až zamračený, a přece zas uměl se usmáti tak přívětivě, při čemž bílé velké zuby odrážely se od černi jeho knírů i mušky pod dolením rtem. Vlasy měl krátké, tvrdé a tupé, nos mohutný, ale ušlechtile utvořený. Výraz tváře jevil odhodlanosť, postava, chůze i posun ráznosť a sílu. Byl slušně oblečen, i prádlo měl v pořádku, a pracovat dovedl za dva. Pytel s metrickým centem cukru odnesl snadně z první půdy na druhou. Pracovával volně ale vytrvale a nezdál se nikdy unaven.

Hned poprvé, když objevili se Táboráci na půdě a prohazovali cukr, postřehla Barča, že zraky Soukupovy utkvívají na ní chvílemi, že vzbudila jeho pozornosť a účasť. Toto poznání prochvělo ji radostí; rázem vzplanulo ve sklíčené její mysli odhodlání, využitkovati dojmu. Učinila tak tím spíše, že i jí urostlý, zručný dělník se líbil, ba že touha její upínala se k jeho silné, ulehlé postavě, která tak prospěšně se lišila od prostředních postav a více méně znaveného, ochablého zevnějšku dělníků domácích, s patrnými stopami účinků víceleté těžké práce. V těch

postavách, v těch obličejích bývalo málo mužného, určitého, výrazného.

Ti mladí dělníci, jež dosud znala, vypadali dlouho jako výrostkové, řídkých vousů, neurčitých jako vymoklých barev, tupých, vyhaslých zraků, žlutavé neb našedlé pleti, a náhle zas, přes jednu kampaň, sestárli, kolem očí a koutků úst vyryly se vrásky, čelo nebylo již schopno uhladiti souběžné záhyby, v něž brzy navyklo se malomocně skládati ve starostech a nouzi.

Záhy styky mezi Barčou a Soukupem přestaly se obmezovati na pouhé pohledy. Barča sama začala se usmívati, promlouvati; zraky její nabývaly rozohňujícího žáru, slova povzbuzovala, úsměvy podněcovaly, pohyby dráždily. Již ke konci prvního téhodne Barča se Soukupem se kočkovala, škádlila, a to tak obratně, tak dráždivě, že vážný dělník neustával jeviti běl svých zubů v pootevřených rtech. Musel se usmívati, ba smáti, musel si oblíbiti tu svůdnou pokušitelku, neboť dovedla býti milá a líbezná, a zas tak rozkošně veselá a bujná, tak přítulná a krotká, a zas tak škádlivě zdráhavá a pohněvaná.

Pozoroval ji i při práci, jak je mrštná a obratná, jak pružná a silná, jak mocné má boky, jak oblá lýtka a baculaté nohy, jak silná ramena a zápěstí, jak masitý krk a plná ňadra. A pak — není již žádná nerozumná holčice, žabec, ale statečná ženská, která je již v rozumu, ale při tom žádný morous, která není zrovna

v prvním květu, ale má oheň, a která, jak dovede muže upoutati, dovede nepochybně i býti rozšafnou hospodyní. Poznal již Soukup, že je šetrna, že si chodí pořádně, ale fintiva není.

Po prvním týdnu chodili již spolu z práce.

— — — — — — — — — —

A Soukup od ní nepustil, ani když se mu donášelo, že Barča nebyla ani trochu vybíravá, že každý, kdo přišel, byl jí dosti dobrý, že všichni dělníci by mohli o ní povídat, od výrostků až po ty starší, že před časem měla dítě, a že sama ani neví s kým, a že nedělala-li již dříve dobrotu, později teprve byla po mužských jako posedlá.

Nedbal na ujišťování, že pověsť její je taková, že by se každý z domácích dělníků styděl si ji vzít, nedbal na poukazování k jiným holkám a na vychvalování jich ani na přesvědčování, že by si mohl mezi nimi jen vybrat, že je člověk k světu a řádný, a že by vůbec ani ve fabrice hledati nemusel. Nedbal na to vše a v prvním masopustním týdnu odváděl si Barku Fisterovu od oltáře.

VI.

Mladí manželé najali si světnici v domku Balcarových.

Starý Balcar byl vyučený sedlář a měl domek a dílnu u samé okresní silnice, při níž

stála továrna. Od jeho domku bylo do vsi ještě deset minut. Když se začalo v cukrovaru trnovském pracovat, stal se Balcar řemenářem. Z fabriky do domku bylo asi pět minut, tak že Balcar býval tu na zavolání.

Později vyjednáno s ním, aby o kampani v továrně spával, a zařízen mu za řezačkami malý kumbálek, ve kterém měl potřebné nářadí a nástroje i lůžko. Přede dvěma roky převzal tuto službu jeho syn, který však brzy potom v třetí třídě byl odveden a sloužil právě na vojně. —

Proto starý Balcar zase přespával ve fabrice a ráno vracel se vždy do svého domku a tu ještě spravoval chomouty a dělal biče.

Co do Trnova vedla vicinálka (trať vystavěna hned v třetím roce trvání cukrovaru), tato práce ovšem mnoho nevynášela, formanská živnosť i v Trnově poklesla; ale co dráhou ztratil na svém výdělku, ba mnohem ještě více získal zas továrnou, ustanoven byv za řemenáře. Nebyl sice v tomto oboru tak obratný jako syn jeho, bál se také nahoditi řemen, dokud stroj nestál a kotoučem netočili mu dělníci, ale nejednalo se tak ani o nahození, to již si obstarali zámečníci sami, jako o rychlé, jisté a důkladné sešití, a pokud toho se týče, byl starý Balcar dosud pravý mistr.

Co mu syn odešel na vojnu, byl v domku se ženou sám. Dcera jeho byla provdána do sousedního městečka a jednoho syna měl na

výcviku v českomoravské strojírně v Praze. Hledal již dlouho nájemníka pro druhou světnici, ale každého vzíti také nechtěl. Rozpakoval se, i když ho Soukup žádal, ovšem více k vůli Barce, o níž, jako skorem všichni, neměl a nemohl míti dobrého mínění. Ale říci to Soukupovi přímo nechtěl. Byl dosti jemnocitný, a tak jeho zdráhání bylo velmi mdlé, podobajíc se spíše vrtochu neb nerozhodnosti. Proto také když Soukup nepřestal naléhati, ano vnutil mu skorem půlletní činži napřed, starý Balcar konečně svolil, a tak manželé k němu se přistěhovali.

Pro Soukupovy byl byt příhodný. Měli továrnu takřka před očima a světnice byla čistá, suchá a dosti teplá. Před domkem byla malá zahrádka a za domkem dvorek s chlívky.

Netrvalo dlouho, a starý Balcar počal si v duchu libovati, že Soukupovic do domku vzal. Zejména od mladé ženy byl by nikdy neočekával, že bude taková, jakou se jevila. Chodila sice s mužem denně do továrny, ale pořádku ve světnici věnovala všechnu péči. Podlaha, stůl, židle, lavice byly jako křída, nádobí jen se lesklo a nikde nebylo vidět ani prášku. Zařídili si světnici velmi pěkně a pořádně. Měltˇ Soukup nějaké peníze uspořeny a koupil hned na začátku vše, čeho do mladé domácnosti třeba. A nejen že Baruška udržovala ve své světnici čisto, nýbrž i pomáhala staré Balcarové. Síň ji nenechala nikdy mýt a i na dvorku za ni poklidila.

A tak stalo se brzy, že manželé trávili večery buď ve světnici Balcarových, nebo stará Balcarka přišla k nim a tak sedali všichni pospolu. A řemenář se již ani netajil, jak je rád, že tam ty lidi má a že jeho stará není v domku večer a v noci sama, neboť to jej při službě v továrne vždycky nejvíce hnětlo.

Počátkem února kampaň skončena a většina dělníků propuštěna.

Ale Barča již měla jaksi právo na práci po celý rok, a k vůli ní i Soukup ve fabrice ponechán. Brzy však seznáno, že bezděky tímto zřetelem k Barušce získána do zámečnické dílny síla velmi dovedná.

Netoliko že Soukup byl velmi obratným pomocníkem zámečníkům, nýbrž dovedl i sám velmi dobře pilovat, ano znal se i v práci na soustruhu. Zabrusovával ventily a vřetena velmi spolehlivě.

Barča dělala dílem u osmózy, dílem na půdě. Byli tudíž oba manželé po kampani při práci odloučeni. Tato změna však na vzájemný jejich poměr nezdála se míti s počátku patrných účinků.

Barča od svého sňatku chovala se moudřeji, vážněji. Do práce sic byla pořád jako drak, byla při ní i dobré, ba veselé mysli, zpívala s ostatními, zasmála se i s nimi, ba někdy sama ještě pronesla žert, ale po bývalé nevázanosti, rozpustilosti, ano dotěrnosti, nebylo již stopy. Snad by byla ještě více zvážněla, kdyby nebyla

věděla, že se Soukupovi veselosť při ní líbí; proto neměla příčiny přemáhati svou letoru, přestat čtveračit a kořenit si práci zpěvem a žertem; obmezila toliko svou živosť do hranice slušnosti a dávala na sobě záležet. Ale tento rozdíl vzhledem k povaze a pověsti její byl již tak veliký a nápadný, že každý si ho všiml, a o něm uvažoval.

»No, vždyť je čas, že se vzpamatovala,« mínili ti, kdož nejpřízněji o ní soudili.

»Má strach z muže, netroufá si, kůže podšitá,« soudili jiní, již byli méně pro ni zaujati.

»Ta? Ta dělá dobrotu jen tak na oko a pro první čas; však ona zas rozváže, až se Soukupovi budou mžitky před očima dělat,« předpovídali hlavně ti, kdož jí nepřáli, že si ji řádný člověk oblíbil a vzal... A předpovědi ty rozpřádaly se se zvláštní zálibou a zadostučiněním.

»Uvidíme za rok, jak zas bude nadbíhat všem mužským.« »Ten si dal!« pronášeno o Soukupovi.

»I co, je to takový horácký pytel. Co je v něm zašito, nepustí, leda by se rozpáral. A tak si vzal tu běhnu do hlavy, a nepopustil už.«

»Však ona se třeba za rok taky nebude smát. Takový horák je divný. Třeba si sama upletla na sebe bič, že tak o něj stála.«

»No, dlouho vrkat jistě spolu nebudou, to vsázím hlavu,« rozhodoval Štrauf; »to by Barka musela mít jinou krev!«

Tomuto jeho konečnému mínění dáno všeobecně aspoň na půdě za pravdu.

Jinde ovšem přátelštěji rozumováno, že z Barky bude možná nejlepší hospodyně, jako prý z největších zhýralců se stávají nejlepší manželé.

Tento názor hájil nejvíce starý Balcar, a zdálo se, že již tomu v skutku tak bude.

Byl tu již březen, a Barča se Soukupem žili spolu jako první týden po svatbě.

Barča přicházela snad teprv nyní do své plné krásy. Bylo radosť na ni pohledět, když tak šla vzpřímena z půdy přes varní síň dolů po schodech ku vchodu továrnímu. Nosívala jen sukni z barchanu, dosahující jedva ke kotníkům nohou, na širokých bocích odřenou a dole někdy pocákanou a umačkanou od mytí, a jupku švonepajovou nebo kartonovou s nitěnými knoflíky, která až k pasu dosahujíc od něho odstávala, jsouc nahoře zvednuta a zadržována pružnou vlnou pyšných ňader. Barča jedva stačila odstávající a pozdvižený okraj jupky za límec sukně zastrkovati.

Vyhrnuté rukávy jevily její ruce ve vábivé plnosti a síle; chůze její byla pružná a lehká jak chůze kočky, bosé její nohy v chodidlech baculaté a vysoké, ramena plná, krk tuhý, masitý a jako posetý zlatěhnědým chmýřím. Oby-

čejně však mívala dlouhocípý bělavý šátek pod bradou uvázaný, jenž na plece splývá široce v pěkných záhybech. Ten dobře slušel k hnědému jejímu vlasu, plné její tváři a zvlhlým velkým modrým očím.

V nejprostším, ba hrubém tomto oděvu vykračovala si však Barča vzpřímena, lehce a sebevědomě, ba možno říci hrdě... Byla si vědoma své hezkosti a svůdnosti, a toto vědomí přitemňovalo červeň její tváře i zvyšovalo vlhký lesk jejích očí.

Byla to plně rozvitá sálající krása, a mnohé oko, i úředníka, lačně za ní se otáčelo. Byla to krása ženy ve své sytosti, ve svém žáru, ženy dělnice, trochu snad přihrublá, ale v plném svém rozvinutí a v plné své svůdné, přirozené síle. Bylo by odvážlivo tvrditi, že by se byla v úboru jemnějším, snad městském, zvláštní krása ta lépe vyjímala.

V ten čas fabrika již pustla. Zboží z půdy až na nepatrnou zásobu rozprodáno a odveženo, první osmóza skončena. Poslední dělnictvo odcházelo, a ve všech prostorách šířil se zas ten tesklivý smutek, který Barču vždy tak dojímal. A letos nějak zvláště.

Byla sama spokojena, cítila v sobě radosť a veselí, nejžhavější přání její byla vyplněna. A kdo je vyplnil?

Fabrika!

Fabrika jí přivedla muže, ve fabrice si ho dobyla, v té fabrice, ve kteréž trávila teď již

čtrnáctý rok. Byl to nový závazek k ní, nové pouto, jež ji vázalo vděčností k těm prostorám, k nimž přilnula již celým svým srdcem a celou svou duší.

— — — — — — — — — —

Dosud nebývala Barča nikdy nikým a ničím zdržována (kromě své nemoci před lety) chodit denně do továrny, přijímati práci přes čas, i noční. Den, v němž by nebyla bývala šla do továrny, byla by pokládala za ztracený.

Když se vdávala, ani nevzpomněla, že by mohlo býti jinak. Soukup měl živobytí v továrně a ona taky. Spolu tam budou chodit, spolu domů, v poledne pojedí něco v kantýně, ráno a večer uvaří pak již ona trochu té kávy nebo polévky.

Tak tomu vskutku bylo první čas. Až jednou před velikonočními svátky Soukup nadhodil ženě, že by mohla zůstat den nebo dva doma, vybílit světnici a síň a důkladně poklidit, aby bylo na svátky čisto.

»A nač bych zůstávala proto doma?« řekla Barča. »Přivstanu si od pondělka ráno, něco zas udělám večer a při tom budu moci krásně chodit do práce.«

»No — ale je zbytečno, tak se dřít,« prohodil Soukup, jenž nebyl mnoho od řeči.

»Vždyť je to hračka,« namítala Barča a vytratila se ze světnice, aby bylo již po tom hovoru. A také tentokráte bylo.

Ale proto přec tak zhola Baruška nevyklouzla.

V úterý po květné neděli byl v Pruhovanech jarmark, a Soukup si vzpomněl, že ještě leccos do domácnosti jim schází. Nějaký talíř ještě, nějaká sklenice, džbán, nějaký hrnec, aby si všechno nemuseli dlužit od Balcarů. Pak chtěl i koupit něco na léto pro sebe i pro ženu.

»Vezmeš nůši, a půjdem' do Pruhovan v outerý,« končil vykládaje ženě, čeho ještě potřebují.

»To půjde ztěžka,« namítla Barča. »Mám ještě celou druhou a třetí půdu uklidit, vysmejčit a umejt.«

»Ať to udělá některá holka.«

»Vždyť jsem tam jen sama.«

»Tedy ať pro nějakou vzkážou.«

»To přec nejde. Mně to dají na starosť, a já pak odejdu.«

»Ale já chci ty věci mít, a dost!«

»Jdi tam tedy sám!«

»A jak bych to všecko pobral? —«

»Tak si vem ještě někoho s sebou. Řekni třeba Kočvarce.«

»To ty jí můžeš taky tak dobře říc', aby šla za tebe do fabriky. Ne?«

»No taky — ale — víš — když tam máme celý rok živobytí — —«

»Však já řeknu sám panu mašináři i půdeckému a třeba samému milostpánu řediteli. Však nás dovolí.«

»Ale snad by bylo přece lepší — —«

»Nic. Půjdem' a dost!«

Druhého dne hned z rána prosila Barča potají půdeckého, aby až její muž přijde říkat, aby ji dovolil na den, že si za sebe zjedná, jednoduše řekl, že to nemůže být.

»I proč pak, jen si jděte,« mínil dobrácky pan Kofroň, půdecký trnovského cukrovaru.

»Ale já tam jdu nerada, to jsem přec radši tady.«

»Joóó, teď musíš poslouchat, holka,« smál se pan Kofroň, jenž Barče někdy žertem ještě zatykal.

»Ale uvidějí, že to nebude k dobrému,« namítala ještě Barča.

»A proč by —? — Jestli se to vysmejčí dnes nebo až po svátcích.«

»Fabrika chce mít taky čisto,« odsekla skorem prudce Barča.

»Chce! Chce! Pravda. Ale na dni nesejde.«

»A já nepůjdu, dokud to nebude v pořádku. Já budu mejt v noci!«

»A kdo pak vás tu bude hlídat, aby se nic nestalo? To tak! fabriku ještě vypálit.«

»Tedy nepůjdu do Pruhovan.«

»To si vyjednejte s mužem. Ale jít můžete.«

Večer toho dne byl u Soukupů první spor, hádka prudká až i hrubá. Barča se bránila jít ráno na jarmark. Nejdřív prosila, pak namítala, konečně vzdorovala.

»Nevíš, co jsi mně slíbila, paličatá? Nevíš, jak jsi mi říkala, že poslechneš na slovo, že spíš nechceš být na světě, než abys mě zarmoutila? A teď tak?!«

»Je to pravda, a poslechnu!« přiznávala Barča. »Kdyby kdoví kdo mě zdržoval, půjdu s tebou, kdyby otec umíral anebo měl pohřeb, půjdu, kdybych sama smrť na jazyku měla, ale tady se jedná o fabriku, o to, co nám dává živobytí.«

»Ale vždyť tě dovolili!«

»Kdo? — Půdecký a mašinář.«

»I pan ředitel.«

»Ale fabrika ne.« vyrazila Barča.

»Co to pleskáš?« vyhrkl Soukup. »Nežvaň, a chystej se na ráno, půjdem.«

»A já nepůjdu,« a teď již dupla nohou, »já fabriku nezanedbám.«

Soukupovi přešla trpělivosť, vztek v něm vzkypěl. Hrozivě přikročil až před samou ženu a chopil ji jako kleštěmi za ruce.

»Ty že nepůjdeš?!«

»Ne,« a vymkla se mu.

V tom však Soukup ji udeřil do hlavy, až se potácela.

»Horáku!« vzkřikla za ním a v očích jí zajiskřilo.

Ale Soukup práskl již dveřmi a odcházel.

Barča zůstala sama. V hlavě jí hučelo, že nemohla chvíli ani myslit. Vrhla sebou na lůžko

a zaryla se do podušky. Teprve po chvíli začala se zas mysl její probírati.

Udeření ji ještě bolelo, ale hněv ji přešel. Ba cítila jakési uspokojení, že nepovolila. A že trpěla pro fabriku, je jen dobře. Fabrika to ví a nezapomene jí toho.

Blahé vědomí, že konala svou povinnosť, ji hřálo a utišovalo. Klidně očekávala příchod mužův. Začne-li znova, bude se zase bránit...

Soukup vrátil se snad až někdy k půlnoci. Ona zatím usnula a byla již hezky prodřímalá, když ji probudil. Očekávala, že bude láteřit, ale on nepromluvil ani slova a oblečen vrhl se na lůžko.

Ona tiše vstala, aby se podívala, zavřel-li dvéře. Byly otevřeny. Stanula na prahu a podívala se směrem k továrně. Ve světlé noci rýsovaly se určitě obrysy jejího zdiva, a mohutný brunatný sloup komínu čněl pyšně k noční obloze, na níž svítily hvězdy. Jak stála bosa na kamenném prahu v chladu nočním, roztřásla Barušku znenáhla zima, i vešla zas do vnitř a skrčila se pod peřinu.

Dlouho nemohla teď usnouti, bylo jí líto Soukupa a byla by mu ráda řekla dobré slovo. Teprve asi za hodinu přišel na ni opět spánek. Ale záhy byla z něho probuzena.

Soukup vstal před čtvrtou a chystal se na cestu. Viděla, jak shledává sváteční oděv, jak připíná si k vestě stříbrný řetízek a jak béře z kufru černý slaměný klobouk. Tvářila se,

jakoby spala, ač stále něco ji nutilo promluviti naň, potěšiti jej nějak; jen že se bála, aby zase z toho nebyl křik. Pak zase čekala, promluví-li snad on, řekne-li jí aspoň s Bohem!, ale on odešel bez pozdravu, jen hřmotně přiraziv za sebou dvéře.

Tento odchod Barču zamrzel, nevěděla dobře, na čem je a jak má tedy jednati. V neklidu svém vstala, ustlala, poklidila a sedla si na práh.

Všude bylo ještě ticho. Jen v dáli zanikaly rychlé pevné kroky Soukupovy. Chladný ranní větřík sáhl chvílemi do korun stromů, jedva světlou zelení omžených a slabě je rozkolébal. Na východě se rozbřeskovalo, kohouti ve vsi kokrhali.

Hlavou o dlaň a lokty o kolena opřena seděla Baruška a dívala se ven. Průčelní stěna tovární budovy znenáhla se osvětlovala, v černých plochách oken se zablesklo. Pak zachytil se nahoře na jich okraji rudý záblesk, jenž jako by se svážel a od něhož pak chytala celá plocha. Za chvíli vypadala okna jako pruhy rozžhaveného kovu, celé průčelí bylo jasně osvětleno, i část komínu nad stavení tovární vyčnívající chladným světlem jako oblita.

Za továrnou stoupala z rybníku hustá pára, stále a stále, jakoby se nemohla odtrhnout, a zabraňovala dalšímu rozhledu. Ale již ten obraz továrny v ranním ozáření stačil, aby Barča pocítila upokojení. Zdálo se jí, že ta továrna se

všecka směje, že ta okna do ruda rozžhavená jsou znamením její radosti a její vděčnosti.

Potěšena šla se do světnice učesat a připravit si snídaní.

— — — — — — — — — —

Ten den v továrně všecko jí pod rukama hořelo a čas ubíhal jako voda.

Hnala se tak proto, aby darmo mnoho nevzpomínala na Soukupa. Vrtalo jí přece v hlavě, s jakou večer se vrátí, ale umínila si, že bude naň co nejlaskavější.

A také byla. Sotva padla šestá, kvapila domů; jen v kantýně se zastavila a koupila muži dvě homolky. Doma pak zatopila a chystala mu praženou polévku, aby se zahřál. Rád takovou polévku jídá a přijde mu k chuti. Za chvíli již kmínová vůně naplňovala celou světnici.

Baruška dobře počítala. K večeru bylo chladno a Soukup se vrátil po sedmé prokřehlý. Ranec měl na holi přes záda a veliký košík v ruce. Byl dosud nevrlý, nepozdravil, nepromluvil, ale Barča přitočila se hned k němu a pomáhala mu břímě složit. Pak hned hotovila se ranec rozvazovati, ale Soukup ji zakřikl. Nechala toho tedy, vylila mu kouřící polévku na talíř a postavila na stůl.

»Dříve se najez,« prohodila a přistavovala mu ke stolu židli. Soukup jakoby neslyšel, ale vuně polévky jej dráždila. Konečně nemohl se přemoci i přisedl a začal jísti. Když dojedl

stála za ním již Baruška s hrnkem a dolévala, co zbylo. Soukup na ni jaksi udiven pohlédl.

»O mne se nestarej, já už jedla,« řekla chvatně a usmála se. A majíc příležitosť za vhodnou, začala, jakoby se nic nebylo událo: »Ale ty jsi po cestě a máš hlad. A pak je tam chladno. Proto jsem ti ji připravila. Přisol si, jestli chceš,« dodávala, vzala se zdi dřevěnou slánku a postavila ji před něho.

Ale Soukup neuchytil se toho smiřovacího pokusu. Míchal sic polévkou, nakrájel si do ní pak chleba, ale nepromluvil a na ženu se už nepodíval, ač pozoroval dobře, jak staví před něho talíř s homolkami i jak béře džbán a vychází pro pivo.

Jedl zvolna, skorem loudavě, jako dělní lidé vůbec a horáci zvlášť.

Za chvíli zde byla Barča s pivem a nalévala mu do odlivky.

»Načínali prý odpoledne, tak snad bude dobré,« navazovala zas, ale on jako by nic. Seděl rozložen, zvolna žvýkal a po chvíli se napil.

Barča se pořád kolem něho točila, a začínala tak i onak, ale on jakoby byl natvrdlý.

»Je to horák,« pomyslila si, ale trpělivosti neztrácela. Vždyť co snáší, snáší pro fabriku, a to vědomí ji sílí.

Až do vzkříšení na ni Soukup nepromluvil.

Teprve než šel do kostela, řekl jí z ničeho nic: »Tak ať už se to víckrát nestane, sice

bude hůř. A teď běž se obléknout a pojď do kostela.«

A kdyby nebylo bývalo vzkříšení, kdo ví, kdy by se byl usmířil.

»Je to horák!« opětovala si Barča, ale Soukupovi do očí se usmála a šla.

VII.

Celé jaro pak a léto neměla se Soukupem mrzutosti. Poslouchala ho, byla oddaná, povolná, dělala, co mu na očích viděla. Celá její duše byla plna pečlivosti o něho a starosti o továrnu. Dělala jen, aby jedna starosť nepřekážela druhé, a obratně vyhýbala se každé srážce. Bylo-li třeba čeho v domácnosti, nastavila noc, aby nepromeškala továrnu. Jiných starostí neměla. Milovala jen fabriku a muže. A bála se teď obou.

Ale její láska k fabrice byla ještě větší než láska k Soukupovi; a takž i její bázeň před ní, měla hlubší, mohutnější kořeny; s fabrikou Barča takřka srostla a pokládala se ne za její příslušníci, ale za její dítě, které jest jí povinno vším, zavázáno i životem; fabrika může rázem zničit ji nebo jejího muže, jako kohokoliv, kdo v ní pracuje.

Láska její k Soukupovi byla mladší. Byla mu sic také vděčností zavázána, ale továrně

přec jen více. Továrně byli oba poddáni, ta byla jich obou paní, živitelkou, matkou.

Nepronášela tyto myšlénky před Soukupem, poněvadž by byl vtipkoval a se rouhal, neboje se trestu, před nímž ona se třásla.

Neklid, úzkostlivosť Barčina po velikonocích se sice trochu zmírnily, ale brzo potom zase ji opanovaly, ba vzrůstaly ještě.

Když spouštěly se z varní síně oknem staré roberty,*) aby se na jejich místo dopravily jiné kufrovité kotle, a Soukup byl při tom spouštění, tu chvěla se o něho celý den, bojíc se, že ten starý kotel se utrhne a spadne svou tíhou na ty, kteří jej z továrny tak surově vystrkovali, z továrny, v níž tolik let věrnou službu konal. Jak sebou chudák křečovitě škubal na tom řetěze, kterým jej pozvedli a vytáhli z toho místa, na němž po léta stál, jak zoufale dutě zaduněl, když dopadl na klády, po kterýchž jej s okna sešoupli dolů, jak se zatřásl a naklonil, jakoby raději sřítiti se chtěl a rozbit a smáčknout, než aby se svezl na loru,**) na níž dopraven býti měl navždy z fabriky! —

Je to hřích, je to hrozný hřích! Barča by byla hned vzkřikla na ně, aby toho nechali, ale byli by se jí jen smáli a pokládali ji za bláznivou. Ale svíralo jí to srdce, a pláč tlačil se jí do očí. Byla přesvědčena, že to někoho za-

*) kotle na odpařování šťávy.
**) nízký nákladní železniční vůz.

bije, třásla se o Soukupa a přibíhala po každém zadunění, aby se podívala, nestalo-li se nic.

Soukup přičítal ten neklid a tu podrážděnosť jejímu stavu, jenž začínal na ní být patrný, a proto jen se usmíval její úzkostlivosti a byl k ní shovívavý, dobrý, a pouze ji napomínal, aby se nehnala příliš do těžké práce. Neměl zcela nepravdu.

Ano, ten stav aspoň přidával Barušce neklidu.

Teď byla vdaná, ale na dítě se netěšila. Nebude si sice tak počínat, jako před lety, ale radosť také nebude mít. Týden, čtrnáct dní bude muset být doma a to zrovna už v kampani... Ach, je to mrzuté! Ženské, které dělají ve fabrice, které tam mají živobytí, neměly by ani děti mít, uvažovala sedíc doma skrčena na prahu, zatím co Soukup stál za ní, spokojeně bafal z kořenky a někdy po ženě šlehl okem a čtverácky škubl koutkem úst.

Dal se, co byl ženat, zarůsti, a vypadal v černém plnovousu mnohem mužněji, statněji, ale i přísněji.

»Co sedíš jako zmoklá slepice?« škádlil Barču. A když neodpovídala, dorážel dále: »Teď už to, holečku, nikoho nezabije ve fabrice. Teď už nemusíš mít strach. Aparáty jsou pěkně vyměněny, i dva kotle v kotelně, a jen Hladíkovi to prst přiskříplo, a jen tak, že mu to nehet sedřelo. A co jsi se nabála!«

»Nechval den před večerem. Uvidíš — v kampani!«

Soukup odplivl až do středu silnice a dal se do smíchu. »Bodejť, on se aparát překlopí, když je na traversách, a kotel podezditý — k vůli tobě, inu, strach má velké oči a ženská krátký rozum.«

Barča neodpovídala. Bylo marno mu vykládat; jen ať jeho to nepotrestá . . .

Ten rok začala kampaň koncem září. Barča nechtěla ani slyšet, aby zůstala již doma, že prý dost času, až to bude muset být. Soukup přišel do kotelny, poněvadž se seznalo, že umí také topit.

Slušelo mu to tady líp než na půdě. Zde stával ve vysokých botách, v modré blúze a v polohedbávné čepici jako nějaký nadtopič; v snědé, zarostlé tváři obyčejně ještě začerněný, tak že běl očí a někdy při úsměvu lesk zubů v té černi zrovna se zableskly. A smával se v poslední době častěji, i hovornějším se stával, tak že zvykli v kotelně na toho horáka, ba začínali jej mít i trochu rádi. Vtipkování, nedůvěra přestaly, a začínalo kamarádství.

»To se už směje, že bude tatíkem,« říkával nadtopič Vlačiha.

Soukup se nepřiznal, ale těšil se opravdu. A netrvalo to dlouho. V polovici října narodil se v domku Balcarových kluk jako turek. Zase stála při loži Baruščině babička Švarcka, ale tentokráte s čelem zjasnělým a vrozeným pří-

větivým úsměvem na svadlých rtech. Zabalujíc novorozeně poplácala je po zádičkách a opětovala již asi po desáté: »Pánbůh požehnej, to je cvalík, o toho nebude strach, heleďte, lidičky, jak už se hrabe — on už by teď z peřin utíkal!« »Toho maminka bude muset pěkně hlídat,« obracela se k Barušce, která tu ležela zbledlá, unavená a — smutná.

»Jak jsem stará, takové dítě jsem neviděla,« přisvědčovala Balcarka, která snášela do světnice Soukupových kde co měla, nepozorujíc dnes ani, že má šátek v týle a že se dosud ani nečesala. Při tom pořád se omlouvala:

»Já jsem toho měla ještě víc po dětech, ale dala jsem to všecko Kačence — dceři, víte — tak že mi zbylo jen pár hadříčků. Ale dám, co mám; nesmíte se zlobit, že je to tak chatrné... A jestli pak byste chtěla šálek polívky? — Počkejte, doběhnu sama pro maso... no, tedy ne, ne — ale večer vám upeču holuba.«

Položily dítě na postel k matce, ta se na ně podívala, ale neusmála se. Přemítala, jak to teď bude. Za týden bude asi moci již ven. Ba snad ještě dříve. Aspoň se vynasnaží a třeba i přemůže... Co také tady, doma!

Pak vzpomínala na továrnu. Co as tam dělají a jak asi o ní mluví. Ty ji zas přemelou. Chtěla by teď slyšet Štraufku a Hádkovou. Dnes budou na první půdě přehazovat. A odpoledne mlejnkovat. Jamborová a Hrádková budou na

třetí půdě mýt, a snad potom také v nalévárně. Jestli pak Hrádkové se už zahojila ruka?

Takovými vzpomínkami a přemítáním obírala se celý den. — Neměla nic na práci, Balcarka připravila jídlo jí i Soukupovi, tak že mohla bezstarostně ležet. Ale již třetí den ji na lůžku všecko pálilo, chtěla mermomocí vstát, ale Švarcka ani Balcarka nepřipustily. Když nemusí, nač by se nutila, jen ať si poleží aspoň do pozítřka, je prý beztoho slabá.

»Pozejtří už půjdu do fabriky,« prohodila Barča.

»Kam pak se neděje.« horlila Švarcka, »do fabriky! Jen se tam nežeňte.«

»A kdo pak bude u dítěte?« ptala se babička.

Ano, u dítěte! — Na to Barča téměř ani nepamatovala.

Je pravda, u dítěte přec někdo musí být! Ah, to je hloupé! . . . Co počít?

»Dopíšu si pro sestru, pro Fánu, bude žábě už šestnáct, sedmnáct let,« prohodila čtvrtý den před Soukupem.

»A nač?«

»No — k vůli tomu dítěti — já přec nebudu doma zahálet!«

»A kam bys chtěla?«

»No, do fabriky — kam jinam!«

»A ty myslíš, že tě nechám?« A Soukup vztýčil se na loži.

»To vypusť z hlavy. Letošní kampaň už tam nepůjdeš.«

»Ale —«

»Nepůjdeš, a dost!« rozkřikl se Soukup. »To jsi máma? Od dítěte bys chtěla běžet? — Chvála Bohu, ještě budeme mít, co jíst.«

Barča umlkla, zatajila dech, ale za chvíli jí taková úzkosť sevřela srdce a tak jí stáhla hrdlo, takové horko se jí rozlilo po tváři a tlačilo do očí, že nebyla již s to se přemoci, i zaštkala, pak přitiskla tvář k poduškám a dala se do pláče tak usedavého a lítostivého, jakoby jí byl někdo řekl, že zemřít musí a že jí není pomoci . . ,

VIII.

To šero venku, to nevlídné, podzimní šero, prosáklé tuhnoucí vlhkostí, začínalo naplňovati ji podivným smutkem, když s dítětem v náručí stála u zamženého okna a dívala se ven na silnici a dál na pustá, ve večerním soumraku nafijalovělá řepoviště, na nichž tu tam roztroušena ještě ležela vymoklá chrásť vybrané řepy, a dál na šedý pruh, téměř neohraničený, v němž tu tam začernal se někde špičatý vršek stromu. To byl háj, obklopený a proniklý mlhou, jež naň se věšela, po něm se spouštěla a zvedala, jakoby jej chtěla ovinout a urdousit.

Barča odvrátila se od okna do světnice. Ale i tu tak teskno a tak zoufalé ticho. Stíny se soukaly po obílených stěnách, z koutů rozbíhala se po podlaze tma, jen kolem pootevřených dvířek pece červeně svítilo hořící uhlí. Nádobí na polici, poklice na stěnách, kyvadlo a závaží hodin přestávaly se lesknout a začínaly se černat. Obrysy nábytku ztrácely na ostrosti, všechny předměty se jaksi většily, jakoby chtěly splývati s tmou. Bylo teplo v té jizbě, prosáklé vlhkostí vypraných a rozvěšených plen a dětských hadříků a parami vařící se polévky a brambor. A ten smutný večer přicházel již pokaždé tak brzy, a den nebyl o mnoho radostnější.

Otáčení se kolem horké pece, chování a uspávání dítěte, praní prádélka tady v té samotě, to vše Barče se sprotivilo. Byla zvyklá ruchu, hlasům lidským, zpěvu, hovorů, otáčení se koles, soukání řemenů, náznému postupu práce, hlučnému zasmání, zlostnému zaklení, byla zvyklá vidět kolem sebe kmitati se lidi v živém pohybu, a tady byla sama s tím křičícím, vrnícím aneb zas dřímajícím dítětem, s kterým neuměla ani dobře zacházet, jemuž neměla trpělivosti ani snahy vyhověti, a tento život měl trvati ještě měsíc, ba do vánoc a zas po vánocích, a snad do skončení kampaně, a budoucí rok snad zase tak — a stále, stále . . .

A proč?

Pro to dítě.

Měla na ně zlosť. Nebylo správné, že měla dítě, není správné, že ženské ve fabrice pracující mají také mít děti. Pro ně to není.

Ještě kdyby si je mohly brát do fabriky s sebou, anebo vzít k nim ňějakou chůvu, třináctí, čtrnáctiletou holku, jako některé dělávají... Ano, tu by ji snad ten capart i těšil, když by přišla domů — ale být pro něj jako zavřena, nemoci ven, nemoci do fabriky, do té fabriky, s kterou srostla, bez níž se utrápí — to je nespravedlivé, kruté, nemilosrdné.

»Však ty zvykneš,« říká Soukup.

Není pravda, nezvykne. Ona již nemůže bez fabriky být a žít.

Ona musí se tam dostat.

Aspoň na chvilku, na chvilčinku. — —

Třetí týden, když přišel Soukup zas do denní party, prohodila Barča tak zcela ledabylo:

»Dnes ti přinesu sama oběd i Balcarovi. Balcarka mi dá na dítě pozor. Jsem tu za čtvrť hodiny zpátky.«

S tlukoucím srdcem očekávala, nerozkřikne-li se na ni Soukup. Ale neřekl tentokrát ani ano, ani ne.

»Jen ať dá na kluka pozor,« prohodil po chvíli.

»O to nemusíš mít starosť,« horlivě a mnohomluvně začala Barča. »Znáš přece Balcarku. A pak dám mu před tím pít a on usne jako dudek.«

To dopoledne Barča neměla stání, hodiny jí nešly dost rychle. Tváře jí nad roztopenou

plotnou planuly, oči zářily. Byla i laskavější k dítěti, hýčkala je i tančila s ním po světnici.

»Vždyť ten kluk roste,« zpozorovala, »budu ho moc brát i do fabriky s sebou,« a poplácavala jej radostně po peřince.

O půl dvanácté měla už oběd přichystán a skládala hrnec a rendlík do koše, potom vešla k Balcarce a pospíchala na ni, aby dělala.

Hned cestou hltala v sebe obraz továrny. Připadala jí tak nějak nová, jasnější, světlejší, hezčí.

Jen takřka lítla po silnici, aby již tam byla. Právě když vcházela, domovník Drbohlav zvonil. Jak ráda měla ty ohlušující zvuky, jak při nich cos zaplesalo v její duši! Slýchala je až do svého bytu, ale dnes zas tak jasně, tak plně, tak z blízka.

»Aá, maminka, maminka . . .« smál se na ni starý Drbohlav »Ještě je teď hezčí než byla,« dodával. »Jako holčice zas,« a chtěl ji štípnout do tváře.

Barča se uhnula Bylo na ni v skutku pěkné podívání. Byla zas štíhlá a pružná. Jakoby s ní spadla všechna hřmotnosť. A v tváři jen kvetla. Měla čistší pleť, jakoby byla všecka vymydlena. Rychlou chůzí a radostí tváře jí zčervenaly, oko se lesklo, rty nestačily zakrýt úsměv, plná ňadra se jí rozčilením dmula.

Domovník na ni koukal, až zašla za řepník.

Polykala zrovna očima všecko okolí. Nešli jí páni, vycházející z kanceláře ke kantýně, ani pomahač při váze, Hovorka; viděla, že pan

adjunkt Hirsch má nějakou novou placatou čepici a nádvorník Kubík nějak dopadá na pravou nohu. To jistě zas má ty své bolesti. »Pane, teď v kampani, ó je!« myslela Barča a srkavě vtáhla v sebe vzduch, jakoby je sama cítila.

Zastavila se u řepníku.

»Bára,« — »Soukupová,« »hele,« upozorňovaly se na ni holky.

»Pomáhej Pámbu,« usmála se Barča. »Jak to jde?« a stoupla na hromadu řepy, aby lépe viděla.

»Co to, že má Bernardová zavázané oko? Co se ti stalo, Náno?« ptala se.

»I, řepa ji pleskla, nic to není, trochu jí to zateklo,« vysvětlovala za ni Hlubučková.

»Ouředníčková se bude vdávat v masopustě,« prozrazovala vzadu malá Kačírková, mluvíc o staré přihrblé bábě, která už měla vdanou dceru.

Holky daly se do smíchu.

»Jdeš!« bránila se Ouředníčková, »ať tě tam neplácnu šintovkou, ty žábo!«

Barča se smála a oči jí jiskřily.

A jako v řepníku tak to šlo ve varní síni; všude se zastavila a vítala se s ostatními svým přívětivým: »Tak pomáhej Pámbu!« A všechno to na ni tak radostně nějak hledělo, nejen lidé, ale i stroje. Vše se jí zdálo nějak čistší, lesklejší, větší.

Zdržela se u diffuze, u holek u řezaček, za nimiž měl Balcar malý kumbálek, pak u kluků u monžíků, až konečně dostala se do kotelny.

Soukup měl polívku i knedlíky vystydlé, ale nehuboval, o ohřátí není v kotelně zle. Tak nějak se zalíbením podíval se na svou ženu, jak byla svěží a červená a jak nějak omladla. Doma toho ani nepozoroval.

Barča postřehla jeho úsměv a usmála se naň také. I ostatní topičové se na ni usmívali. Vůbec všechno se na ni smálo, aspoň Barča viděla se smáti všecko. Byla by výskla radostí, že je opět zde, že zas všechno vidí, a že je všecko tak hezké. Ani neměla času o jiném přemýšlet.

Usedla na schůdky vedoucí nad kotle, podepřela si bradu o dlaň a dívala se radostně kolem.

»Co dělá Franta?« ptal se Soukup pojídaje polívku.

»Spí jako zabitý, je tam u něho Balcarka.«

Když Soukup dojídal, Barča najednou povstala a urovnávajíc si šátek prohodila: »Musím se přece podívat na půdu.«

»Vždyť je v poledne zavřeno.«

»Ale na lidi; na holky, co pak by řekly?«

»No bodejť, bez toho by to ani nešlo,« mínil Soukup nevrle.

»Hned jsem tu,« chlácholila jej Barča již mezi dveřmi.

Dělníci a dělnice z půdy seděli v místnosti před půdami na holé cementové dlažbě a pojídali zvolna a rozvážně. Jen sem tam ozvala se někdy líná poznámka.

»Pomáhej Pámbu,« vešla Barča a smála se z daleka. »No, jak se vám tady vede?« a dívala se vesele s jednoho na druhého.

»No, a co vy —« místo odpovědi ozval se jeden z mužských, »kdy zas přijdete dělat? Bude tu veseleji.«

»Ba,« vmísila se do řeči Táboračka Kalinová, »loni, to byly časy. Kde pak letos!«

Barča zahrnula si svrchní sukni a sedla k nim na zem.

Začala se vyptávat, začala hovořit, začala žertovat a za chvíli jí tu bylo plno,

»To je zde teplo,« poznamenala všecka jsouc zčervenalá.

»Bodejť, když máš vlněný šátek na sobě,« prohodila Hrádková. »Sundej ho.«

A Barča za řeči jej rozvázala a nepozorujíc toho ani, sňala jej s hlavy. Pak rozepjala si také jupku a bezděky za řeči, za smíchu a žertů začínala i rozšněrovávat botky.

»Tady Pletlerka,« začínala Jamborová a ukázala na malou zavalitou Táboračku, »by ti byla spadla do rezerváku se syrobem.«

Všechny se daly do smíchu, jen Pletlerka (jmenovala se vlastně Brettlerová, ale všichni říkali jí Pletlerka a muži jejímu Pletler) se došoupala po zemi, aniž by vstala, k Barče a škubajíc smějící se za rukáv, povídala: »Ale dyť to není pravda, počkejte — to pořád něco mají — já vám to povím.«

Pletlerka byla tlustá, oškubaná ženská, stále špinavá a jako lesknoucí se mastnotou. Ale při tom měla dobráckou tvář a byla by každému udělala, co mu na očích viděla. Smál se jí kde kdo a ona s počátku se zlobila, ale pak smávala se s nimi. »Inu, nemají rozum, povídám, nemají,« říkávala a kolébavou svou kachní chůzí raději odcházela, než aby se rozzlobila. Na půdě spravovala celý den pytle, k jiné práci ani nebyla.

»Ne, ne,« křičely ženské, »je to pravda, jen povídej, Tončo,« pobízely Jamborovou.

»Tak Pletlerka ti šla dolů do melasníku, víš — Pletler tam teď dělá« —

Barča usmívajíc se a zapomínajíc docela, že má jíti zpět k mužovi pro nádobí a pak domů, rozšněrovala si již obě botky a zouvala je, tak že při dalším hovoru seděla tu již bosa jako ostatní.

». . . a víš, Pletlerka má svých devadesát kilo.«

»Ale není to pravda, nevěřte,« namítala zas Pletlerka a škubala Barču za rukáv . . .

». . . a jak šla, prkno pod ní chřup! a Pletlerka už jednou nohou v syrobu.«

Zase se dali všichni do smíchu.

»No, pane, ta by tam plavala,« poznamenala Kalinová. »Jako váha.«

»To by byla pořádná moucha bzikavka!«

»Však ji měli co vytahovat — prosím vás — Pletler, co by dělal, kdyby se mu máma utopila v syrobu.«

Zase smích a zas pak poznámky a vtipy, a Pletlerka jen pořád poškubávala Barču za rukáv, a opakovala s jasným, dobráckým pohledem a usměvavou tváří své tiché: »Nevěřte, nevěřte jim.«

V tom otevřely se dvéře a v nich objevil se Soukup.

Barča jako prut se vymrštila; byla smíchem všecka červená a oči jí jen hořely.

»Už jdu, už jdu,« řekla.

»Ty jsi jako divoch, když přijdeš do fabriky. Zapomeneš na domov, na dítě, na všecko. Hajdy, kliď se už. To jsi máma? — Styď se!«

Barča zbledla trochu, podívala se kolem a viděla, že Jamborová šťouchla Hrádkovou a ta Kalinovou a že začínají tutlat smích. Jinak nikdo ani nepromluvil. Barča zahanbena sevřela rty a začala se rychle omlouvat.

»Víckrát mi sem ani nepáchneš!«

»Snad není tak zle,« namítla teprv teď Barča. když Jamborová již vypukla v smích.

»Dělej, dělej!« rozkřikl se teď Soukup a postavil se přímo za ni.

Barušce třásly se ruce i kolena. Ve tváři zase zčervenala a do očí se jí tlačilo horko. Myslela každou chvíli, že Soukup na ni sáhne.

Konečně byla obuta, zapínala již jupku a uvazovala šátek. Pak ohlédla se ještě po ostatních,

učinila pokus, usmáti se, ale zajikla se, když řekla: »Tak s Pánembohem!«

Pak rychle vyšla. Soukup za ní a práskl dveřmi.

»Pane, ten je na ni metr,« mínila Jamborová.

»Na ni to patří,« se zadostučiněním a důrazně pronesla Hrádková a zvedla se se země. Ostatní za ní.

Přicházel půdecký; bylo slyšet, jak chrastí svazkem klíčů.

Barča smutně vyšla z továrny. Styděla se a pak měla takovou lítosť v sobě. Tak tu byla ráda, tak se tu těšila, a teď tak musí odtud. Skorem s hanbou. Sklopila oči a nešla ani varní síní, nýbrž přímo z kotelny na dvůr a kolem vápenky a řepníku k fortně. Ani se už nezastavila. Myslela, že to každý z její tváře vyčte, jak ji Soukup odtud hnal, a vysměje se jí do očí.

Když ve fortně domovník podíval se jí do koše a přejížděl jí rukou kolem boků jako všem dělníkům a dělnicím, kteří vycházeli z továrny, pocítila zvláštní zachvění.

Už tak hned odtud nepůjde, tak hned sem nevkročí.

»Víckrát sem nepáchneš,« hučelo jí v hlavě.

A proč? Barča na cestě se zastavila.

Co pak se musí tak poddat, co pak se nemůže ozvat?

Snad tím chybuje... Hnedle by s ní Soukup oral. Už je jí přednější než fabrika.

Barču projel jakýsi vzdor, jakási síla odporu. Mimovolně zrychlila krok.

Když přišla domů, dítě spalo. Balcarka ve světnici pletla.

Hle, jak krásně mohla ještě tam zůstat ve fabrice. Ale proč se dá také jen tak vyhnat. A víckrát by tam neměla páchnout? — — To by tak bylo!

Půjde tam, zaskočí tam, a třeba hned odpoledne — ne, to ne — ale zítra odpoledne, ani Soukup nemusí nic vědět.

A Barča potěšila se tou myšlénkou a rozpřádala ji do nejmenších podrobností. Viděla, jak vklouzne do továrny, jak usměje se na ženské v řepníku, položí prst na ústa a řekne: »Pst, neříkejte nic Soukupovi. On neví. že zde jsem.« A pak vběhne do varní síně a odtud na půdu... A Soukup nebude mít ani potuchy.

Továrna nabývala pro ni mimo všechnu ostatní lákavosť i dráždivosti zapovězeného ovoce.

Nedbala na řeči Soukupovy, když přišel domů, mlčela, když zas huboval, a byla plna smíchu a škádlení. Hnedle by radostí byla zvolala: »Kiš, a já tam přece půjdu, zejtra, a ani vědět nebudeš!«

V noci spala neklidně; i dítě často plakalo. Soukup bručel. »Celá jsi zdivočená! Jako blázen!«

Ráno, když vycházel, šla s ním až před práh a dívala se za ním. Pak pozorovala vozy s řepou, dojíždějící drkotavě a zvolna k továrně, kouř z komína vystupující a přes rybník k lesům Ohradským se vinoucí, i čekala tu, až od továrny zavznělo jasné, hlasné zazvonění.

Oběd ten den nesla do továrny zase Balcarka. Ale po obědě Barča ukojila dítě a pak je uhýčkala a položila do kolébky. Když usnulo, vešla k Balcarce a prosila ji, aby chvíli na ně dohlédla, že jen na čtvrť hodiůky odskočí do vsi. Vzala jen světlý bavlněný šátek na hlavu, vklouzla do střevíců a vyšla ze stavení na silnici. Šla několik kroků ku vsi, pak se ohlédla, nedívá-li se Balcarka, a když ji nespatřila, rychle se obrátila a hnala se k továrně. Srdce jí hlasně bušilo a rozechvělosť před nebezpečím dráždivě projížděla jí tělem.

Šla rychle a těsně podél holých stromů u silnice, továrnu ani na okamžik s očí nespouštějíc. Čím více se jí blížila, tím více hrdlo se jí úžilo neklidem, tváře planuly a oči se šířily. Bylo v tom nedovoleném počínání jakési sladké kouzlo, jakési dráždivé rozčilení a příjemné ukájení pošetilé touhy.

Protáhla se skorem fortnou a jako v největším chvatu a rozechvění řekla panu Drbohlavovi: »Ne, abyste Soukupovi řek', že jsem tady byla — vypadla mi tu včera náušnice,« a již byla na dvoře a hnala se k řepníku.

Jen nahlédla do vnitř a chtěla kolem vklouznout do varní síně.

Ale v tom k ní někdo přiskočil a chopil ji za rameno.

»Co tu chceš?« slyšela zahřměti.

Soukup vycházel z kantiny a zahlédl ji.

»Pusť mě, nemačkej mě tak!« ozvala se prudce a chtěla se mu vymknouti.

»Proč utíkáš od dítěte?« zařval on a zatřásl jí.

»To spí — co pořád chceš — abych nesměla ani paty z domu vytáhnout — to by —«

Nedořekla. Soukup jí smýkl ku předu, že se zapotácela a klesla na kolena. Na obranu zvedla ruce nad hlavu. Soukup uchopil ji za ně a zalomcovav jimi, zahrozil jí pěstí před samýma očima, že ustrašena odvracela zbledlou, skorem zsinalou tvář.

»Jestli mi sem ještě jednou utečeš — zabiju tě!« zařval a mrštiv jejíma rukama, až se jimi země dotekla, napřáhl pravici a vztýčen, s hrozivou tváří beze slova ukazoval k fortně.

Barča se zvedla se země, pohlédla jen jednou v tu hrozivou tvář a skrčena pod tou napřaženou paží proběhla ke vratům, a jakoby jí byl Soukup ještě v patách, pádila domů.

IX.

Vrazila do světnice vyděšena, bez dechu. Plna bázně, vzteku a lítosti.

Nemluvila, vrhla sebou na lože a zakryla tvář tvrdými svými dlaněmi Balcarka nedostavši z ní ani slova, odešla do své světnice.

Pak probudilo se dítě, plakalo, ale Barča seděla pořáde s tváří přitisknutou ke dlaním a nechala dítě křičet. Ani sebou nepohnula.

Zrála v ní neurčitá představa, že teď je konec. Že již do ničeho jí nic není, že je zbytečno již o něco se starat, něco mluvit.

Je konec. Něco se teď stane.

Co, určitě nevěděla, ale nejspíš ji Soukup zabije.

A ať ji zabije. Což! — Co do takového života . . .

Tedy takový bude její konec. Pro fabriku! Také dobře. Jí je to již jedno. K tomuhle životu ona není, a přestane-li, bude líp, bude pokoj.

Když přišel Soukup večer domů, zamračený, rozzlobený, mlčky dala mu večeři, sedla do kouta, vzala dítě na klín a nepromluvila.

Ani Soukup nemluvil a sám odešel beze slova. Znal se. Při nejmenším odporu by byla v něm zlosť vzkypěla a nebyl by býval sebe mocen.

Ve světnici vládlo teď smutno; takové podivné a nebezpečné zamlčení. Jakoby se cos hrozného očekávalo.

Přišla neděle, kdy Soukup šel až před polednem do fabriky, aby tam byl až do rána do šesti. Nastaly mu zas na týden noční směny. Přicházel ráno z práce a přes den býval doma. Před šestou večer odcházel do továrny.

Barča bývala v noci sama s dítětem.

Jaké to byly noci!

Nemohla spáti. Bývalo jí zoufale teskno v té samotě.

Již večer, když Soukup odešel, postavila se s dítětem v síni před prah a dívala se k továrně.

Byl počátek listopadu.

Bylo poměrně teplo, slunce k polednímu ještě i hřálo, ale večery, noci a jitra bývaly mlhavy. Teskný pohled Barčin však prorážel tu mlhu, i zajiskřilo se v něm někdy divokou žádostí.

Viděla silnicí spěchati dělníky k továrně. Tiskla se k pažení dveří a pozorovala.

Poznávala malou, ale širokou postavu zámečníka Hlávky i jeho ženy, která dělala u řezaček.

Hle, proč ta může do továrny. Má taky dítě . . .

Arciť dvouleté, a má u sebe matku . . . Jak je šťastna! To je jiný život.

A tamhle tlustá Dlabačka z řepníku. Ta jich má doma pět. Nejstarší holka desetiletá je hlídá, ale jaké pak také hlídání . . .

Inu, Dlabač je jiný člověk, není takový strašpytel . . .

Slyší veselý hlučný smích. To je jistě Nána Jansová. No, jak by ne. Ta má krok jako husar. A vedle ní ten malý Čadil z vápenky . . . Jestli pak se vezmou? No, to bude párek, ona jako dragoun a on jako klouček. — —

A tamhle starý Kuřovský ze spodárny. Zdá se jí, že cítí z jeho kabátu až sem ten nepříjemný štiplavý, kyselý zápach spodiových kádí. Za ním Ouředníčková . . . No, bodejť, aby ho nedohonila Již za ním volá: »Pámbu dobrý večer, strejčku.«

Kuřovský se obrací: »Dejž to Pámbu! I hele bába, já myslel, že to nějaká holka za mnou volá.«

»Koukejme dědka, ona by vás každá skvakla . . .«

Zašli. Ticho.

Pak rychlé, chvátající kroky. Hlasitý hovor.

Koulová s Bernardovou. Jdou hlučně ve svých těžkých zkornatělých šněrovacích botkách. Z vlněných šátků sotva nosy jim koukají.

Jestli pak už Bernardová má oko zdravé? Barča se nachyluje, ale nemůže nic poznat.

»Náno,« zavolala.

Holky se obrátily.

»Co dělá oko?«

»Helc, Barča — Soukupová — Pámbu dobrý večer. To se ti kouká, jak jdem do roboty, viď,« smála se Bernardová. »Ale už je čas — slyšíš — už zvoní — —«

Zvuk továrního zvonu rozlehl se večerní ztichlou krajinou.

Holky daly se do běhu. Barča naslouchala závistivě těžkému, klapavému, vzdalujícímu se dopadání jejich bot . . .

». . . už jdou do fabriky, — — už jdou do fortny — —«

A slyšela v duchu s nimi veselé klapání páteru, rachocení řípy v pračkách, viděla, jak vstupuje Bernardová do řepníku, jak se vítá se známými ženskými, jak Koulová jde do varní síně, jak ji obklopí světlo, teplo, šum, jak spěchá nahoru po schodech kolem diffuze k řezačkám, jak se svléká, zouvá, jak zámečníci se na ni smějou, jak se šťouchá s Hlávkovou a s Pokornou, jak si pak začnou povídat a konečně zpívat . . . kdežto ona, ona tu tak sama, tak samojediná, celý ten večer, celou tu noc . . . a tak ji to tam táhne, tak ji to tam láká . . .

Kdyby jen na hodinu, na půl hodinky mohla být Mančou Koulovou, nebo Nánou Bernardovou, nebo Hlávkovou . . .

Teď blížily se kroky a hlasy od továrny. To dělníci z denní party jdou domů.

Nejdřív holky z půdy. Nemusejí na vystřídání čekat a vyběhnou vždycky jako stádo.

První Tonka Jamborová, no to se rozumí, pak Fanda Hrádková s Kačkou Málkovou a za nimi Táboračky — Pletlerka s Kalinovou... Jak jsou všechny šťastny ty ženské a jak byla i ona šťastna, když byla mezi nimi.

Teď jdou báby z řízků, holky z řepníku, mužští z půdy, z kotelny, ze spodárny, a Barča všem, všem závidí, a dívá se za nimi, dokud je lze rozeznati. V srdci jejím je zoufalá lítosť! Vyběhla by ráda mezi ně, ale dala by se jistě do pláče studem a hanbou, že nesmí a nesmí do fabriky.

— — — — — — — — — —

Kroky a hlasy řídnou, silnice pustne a tichne.

Stmívá se víc a více — —

Jen okna továrny září rudě do rodící se noci. Tam je světlo, život... zde tma a mrtvo. Tam teplo a ruch — zde chlad a klid.

Barča vpíjí se očima do toho obrazu. Vidí kouř bělavě se vinouti pod nížícím se nebem. Proniká pohledem ozářená okna a kmitavé stíny, probíhá v mysli těmi osvětlenými prostorami, vidí všechny ty dělníky a dělnice, vidí každý jejich pohyb a posun, zastavuje se u nich, mluví s nimi...

»Co pak neslyšíte, jářku, dítě vám tam pláče už asi půl hodiny...«

Stará Balcarka jí potřásla ramenem... »Ona tu stojí jako dřevěný svatý a kouká Pánubohu do oken! Ženská, ženská!«

Barča se obrací a jakoby myšlénky své teprv sbírala, jaksi zmateně dívá se ještě na Balcarku. —

Nenávidí teď tu stařenu. Ví, že je na straně Soukupově. Taková bezcitná, nechápavá ženská. Pořád: »dítě, dítě!« Ať si je snědí. Když pořád mají čas na ně myslit, ať si je také ošetří. Co ji pořád k tomu vlekou? —

Pohled Barčin se stává nevlídným a hněvivým. Vyzařuje z něho určitě, jak je jí ta stařena teď protivná, ano odporná . . .

Což pak nemá nic co dělat, což pak neumí sama do něčeho se zabrat, aby chápala, že člověk nemůže pořád jen na dítě myslit. Takový nějaký tvrdý mozek má jako ten Soukup . . .

»No tak jděte přec k němu,« pobízí Balcarka vyčítavě a nevrle.

Barča vstupuje do tmavé světnice, jde ke kolébce, zve já plačící dítě, jde s ním do síně, stoupá si na práh a zase dívá se k továrně.

»Máte rozum? Co pak chcete, aby se dítě nastydlo? Jdete hned domů!« vyrušuje ji zas po chvíli Balcarka.

Barče zajiskří se v očích, již již chce odseknout, prudce, zlostně, ale pak zatne zuby do rtu, jde do světnice a práskne za sebou dveřmi.

Ale i ve světnici, kojíc dítě, vidí v duchu ozářenou továrnu, vchází do varní síně, představuje si každý kotel, každý stroj, slyší ten pravidelný jednotvárný šum a klokot, vidí každého dělníka i každý jeho pohyb . . .

— — — — — — — — — —

Konečně dítě spí. Barča zlehka je ukládá do kolébky a zas vychází a do noci dívá se k továrně.

Necítí večerního chladna a vlhka mlhy. Proniká šedými jejími vrstvami. Vpíjí se tam, kde září z nich dlouhé plochy továrních oken.

V domku již všecko spí. I ve vsi. Psi již přestali dávno štěkat.

Jen ti lidé tam v továrně bdí. A ona. — Jest jí útěchou bdíti s nimi a dívati se aspoň tam, kam ji táhne srdce i hlava.

Chvílemi zdá se jí, že slyší zcela zřetelně páter klapat, bubny praček rachotit, řepu na plech hřímavě dopadat . . .

Smysly její jsou podrážděny, ale mdloba zachvacuje tělo. Znavena vrací se do světnice, chce spat, ale nemůže. Zdá se jí, že ona tady na lůžku dávno by spala, kdyby ta venku tam na prahu mohla zdřímnouti. Půlí duše je Barča ještě před domem, vidí fabriku a slyší její známý ruch.

A na loži přemáhá ji ospalosť, již již oči se jí klíží, ale najednou sebou trhla . . . vždyť musí čekat, až ta z venku se vrátí . . .

A srdce jí prudce bije, vlasy vlhnou potem, cítí krůpěje jeho zvolna a šimravě stékat a sbíhat se chladně v důlku pod krkem.

A najednou se zvedá, seskočí s postele a plíží se ke dveřím. Musí se podívat, co ta venku tam dělá, nepujde-li již také spat. Vychází

ven a hledí zas k továrně. A zas přichází na ni ta mdloba, a zima ji roztřásá.

Otírá chladné, spocené čelo a myslí: »Co se mi to pořád zdá, že jsme dvě, vždyť jsem tu jen sama, proč nejdu spat? —«

»Což pak snad blázním — — — —«

Hmatá si k hlavě, zachvívá se úzkostí a vleče se zas k lůžku.

Jsou to hrozné noci. Dnes jako včera, a zítra jako dnes.

Pak začíná svítat. Jsou čtyři hodiny, pak pět . .

Barča se obléká a nevyspalá a zesláblá zatápí v kamnech a postavuje na snídaní.

Pomalu po silnici začínají rachotit vozy s řepou a prázdné pro řízky. Sem tam trousí se již také dělník do práce.

Již je půl šesté.

Kroky se množí. Ti, kteří šli večer z továrny, jdou teď nazpět.

Vidí zas ženské z půdy, Táboračky, Jamborovou . . . Hrádkovou, Málkovou. Jak jsou vyspalé do červena a jak se těší do fabriky . . . Hned, hned by šla s nimi . . .

Pak jde jednonohý Kitzler. Snad už je to dvacet let, co přišel o nohu. Za ním kašlavá, nemocná Hladíková — chuďas — jak se belhá!

Ale Barča jí přec závidí, jí i Kitzlerovi . . . poněvadž ti mohou jíti do továrny a ona ne

Již jdou i topičové. Musí domů, za chvilku bude tu Soukup. Ustýlá lože a připravuje hrnky,

lžice a chléb — ale při všem myslí na továrnu.

Takové jsou její večery, noci a jitra. A ve dne tišit stále to dítě, hýčkat je, tančit s ním po světnici, sic Soukup hned na ni se zadívá, tak divně, tak hrozivě a křikne netrpělivě: »Co pak jsi hluchá!«

X.

Nadešla noc ze čtvrtka na pátek.

Podmračná, mlhavá, ale ne studená.

Barča sedí zas na prahu, lokty o kolena a bradu o dlaň majíc opřenu. Okna továrny září, bílý kouř vine se tiše a zrovna svítí nad rybníkem a rozplývá se nad lesy Ohradskými.

»Což pak už nikdy tam nepůjdu — co pak je to vskutku možná?« hučí a víří Barče v hlavě.

Taková podivná úzkosť ji posedá, ale ona tu úzkosť dráždí od včerejška se vracející myšlénkou: A co, kdybych se tam podívala — — Jen oknem třeba . . . nic víc . . . a pak hned zas domů — — — — Kdo bude co vědět?

Nikdo . . .

A ta myšlénka jakoby ji opřádala, obtáčela, nemůže a nemůže se z ní dostat.

Barči zmocňuje se zvláštní rozechvění, které jí však není nepříjemno. Jakási dráždivá, sladká hrůza . . . .

»Půjdu spat,« myslí si chvíli. a hned na to:

»Takhle po půlnoci, k jedné, ke druhé tam jít . . . nikdo nepomyslí . . . nikdo neuvidí . .', co se může stát — — —?«

Rozechvění její roste. Hlučně jde do světnice, aby Balcarka věděla, že jde domů, hlučně zavírá dvéře a lehá si na postel.

Projíždí jí horko a hlava se jí točí, je jí tak úzko, ale zároveň cítí takovou zvláštní radosť, takové štěstí, jaké již dávno necítila.

Ani se nehýbá. Má oči otevřeny a naslouchá!

Tik — tak, tik — tak, tik — tak, hrrrrr — bum, bum, bum . . . tři, osm, deset, jedenáct — Jedenáct hodin! — Teprve! —

Za dvě hodiny by tam mohla jít . . . Vykrást se tiše . . .

Dítě zavrnělo, probouzí se, pláče. Barča skočila s postele a tiskne je k prsům. Konejší a kojí je dnes s takovou horlivostí a radostí. Srdce jí při tom hlasně bije.

A pak je hýčká, točí se s ním po světnici a zpívá mu. Aby Balcarka slyšela . . .

Slyší, slyší, nespí, kašle tam vedle . . .

„Zavři očka svy,
Pánbůh bude s tebou spáti,
andělíčky kolébati,
spi, Františku, spi,“

zpívá Barča svým zastřeným hlasem horlivě a hlasně.

Dítě usíná. Barča zvolna je klade na kolébku.

»Teď bude spát, ani se nehne, až do rána. Balcarka taky snad usne . . .«

»Jen podívat, jen jednou se podívat,« povídá si Barča, jakoby se omlouvala, a uléhá zas na postel.

»Co pak opravdu blázním?« šlehlo jí pak náhle hlavou.

»A co by — co je na tom — podívat se!«

I zdá se jí to tak přirozené, tak snadné, jakoby to již byla sama udělala několikrát, a jakoby to jiné dělaly každý den.

»Beztoho nespím, tak jako tak,« omlouvá se zas.

Bije půlnoc, pak půl jedné.

Neklid Barčin vzrůstá.

Ta dráždivá sladká hrůza ji opíjí. Vidí ozářená okna továrny, vidí ten kouř se vinout, představuje si, jak se k tomu všemu blíží, jak přehupuje plot, jak dopadá lehce na zem a jak se krade tiše k vápence.

Tam v jednu hodinu všecko spí . . .

O půlnoci se stáhne a naloží, a do dvou nikdo se ani nehne.

Barča se vidí, jak se plouží kolem, jak potom rychle zajde k dřevěnému vysokému čističi plynu, jenž stojí zrovna před oknem.

Tam nepáchne nikdy ani noha. Tam je vždy pusto a tma. Tam ji nikdo neshlédne.

Stoupne k oknu, přitlačí tvář ke sklu, chvíli tak se bude dívat, a pak zas tiše zpátky . . .

Má promyšlený každý krok, každé hnutí — — vidí již teď všecko v duchu, vidí se stát na podezdívce okna, slyší u čističe zřetelně tlumený pravidelný chod saturačky, slyší sykavé odfukování zpáteční páry i pronikavé její vypouštění z moužíků.

Chvíli ještě čeká, váhá, ale každým okamžikem to vše zdá se jí svůdnější, divoké, dráždivé odhodlání ji pojímá . . .

Teď skočila s postele, a již vjela do flanelové jupky, již hlavu obaluje šátkem a svazuje vzadu jeho cípy a tiše, bosa, jde ke dveřím, opatrně jako kočka se k nim plíží, jako zloděj beze hluku je otvírá a zas zavírá, přidržujíc kliku, aby necvakla . . .

Již je v síni — ale teď musí otevřít dvéře vedoucí ven; klíč trčí ze vnitř v zámku. Tichounce po nich hmatá.

Horko probíhá jí tělem, kolena se jí chvějí i ruce se třesou, ale to rozechvění je tak opojné, omamné, hrůzně sladké . . .

Teď nahmátla klíč, otočila, teď tiše zavřela za sebou, a již cítí pod nohama studenou vlhkou půdu silnice.

Jak ji projelo to chladno, poskočila a byla by výskla štěstím. Tak se cítila volna a svobodna a naplněna radostí.

Teď přeběhla silnici, přeskočila příkop a rychle po mezi jde, ne — běží k továrně.

Sama ani neslyší své kroky, jedva prsty vlhké a měkké půdy se dotýká.

Již seběhla s pole, jež končí za zděným plotem tovární, již stojí u zdi a krade se podél ní ku vrátkům, kterými vyjíždějí do krechtů železné nízké vozíky po úzkých kolejích.

Teď ucítila pod nohou chlad jejich železa.

Ale jde dále, již zašla za roh a zas tam plíží se podél zdi až k opuštěným vrátkům, jimiž vychází se ze dvora k rybníku. Tam se zastavila a naslouchala.

Nikde nic se neozývá . . .

Ale teď — kroky!

Ponocný.

Barča odskočila od vrátek, shýbla se a přitlačila za zeď.

Ponocný přešel, kroky jeho ztrácejí se směrem k velikým vratům, jimiž do továrny vjíždějí vagony.

Barča přikradla se zas ku vrátkům, opřela se levou nohou o příční lištnu, chytila se rukama okraje a již se mrštně vyhoupla, zadržela sukně, přehodila pravou nohu, obrátila se, pak vtáhla do vnitř i levou, seskočila, a hned se přikrčila k zemi a naslouchala.

Byla na dvoře továrním v nejopuštěnější jeho části.

Ponocný asi právě došel k vagonové váze, tam musí natáhnout kontrolní hodinky, tam si chvíli odpočine.

Jak jí to srdce bije — — K rozskočení — —

Pohlédla vzhůru. Vysoko nad ní bělá se kouř a zvolna vine se k lesům.

Ale není teď čas hledět. Jen ještě chvíli Barča čeká, co by dvacet napočítal. Pak se zved'a a utíkala ke kovárně, a odtamtud po chvíli rozběhla se k vápence a stanula pod nízkou, širokou její stříškou, jež kryla kol do kola spodek její.

Tma bezehvězdné, bezměsíčné mlhavé noci byla záštitou Barčinou na cestě k továrně

XI.

U vápenky si chvíli odpočala. Nikdo ji tu viděti nemohl. Malý Čadil s vytáhlým Krupkou tam uvnitř po stažení a naložení teď jistě dřímou. Nic se aspoň uvnitř nehýbá. V tom tichu kolem rozeznává tlumený pravidelný chod strojů. Zde kolem vápenky pod zemí položeny jsou vodní roury až k rybníku za továrnou. Barče se zdá, že slyší, jak to v těch rourách dýchá.

Co to? — Teď vypouštějí saturační plyn z továrny To mají jistě málo šťávy. Snad museli zarazit před chvílí. Proč asi? Snad něco v řepníku se stalo . . . Nebo na páteru, a museli to spravovat . . . Snad měli málo řepy. Hučivě, pravidelnými oddechy proudí ten plyn do tiché noci. Ostřejší zvuk se teď v to ozval. To vypouštějí páru z monžíků Barča dívá se směrem k čističi, jenž jako široká černá pumpa

neurčitě, skorem hrozivě rýsuje se při zdi tovární v temnotě noční.

Teď kolem něho ovíjí se hustá, bílá, přilínavá pára, krouží nahoru a rozplývá se a ztrácí v temnotě.

Páter klape jako sběsilý, pračky rachotí, nějaký ženský hlas v řepníku táhle zpívá: »Ach není, není tu — —«

To jistě Kačírková Amála . . .

Teď zmírnil se hukot. Již zase saturují. To přibývá šťávy. Jen aby to dobře šlo, aby již nemuseli zastavovat. To je vždycky smutné.

Však je na noc pan adjunkt Kovář, ten si to již zařídí . . . Ten asi teď chodí po varní síni jako bouřka. Barča jej zrovna vidí spoceného, s černou hedvábnou čepicí v týle, s vestou rozepjatou a s viržinkem v ústech.

Teď hukot zcela přestal. To již saturují aspoň tři kotle. Přehodili ventil, a již to zase jde. Však budou asi mít co dohánět, panečku! Zrovna to z té fabriky tlumeně hřímá.

Barču táhne zvědavosť k oknu. Ale než se odhodlává ze svého úkrytu vykročit, dívá se za sebe kolem po dvoře do tmy. Hledí okem široce rozevřeným. Jak tak pátrá v mlhavé temnotě, zdá se jí, že v ní plynou, vznášejí se a rozplývají neurčité příšerné stíny. Je jich plno při zemi, ve vzduchu, za ní i nad ní. Teď teprve vidí, jaká to byla odvážlivosť, tou temnotou sem se přikrásti.

Tísnivý úděs na ni padá, i zima ji roztřásá. Cítí svou samotu, a bázeň ji přepadá.

Rychle se odvrací, vstává a blíží se k oknu za lavérem (čističem).

Nežene ji už pouze zvědavosť, ale i strach, aby uviděla lidi, aby jim byla na blízku

Již je za čističem u okna. Cítí pod nohama zvlhlá prkna, jimiž zakryta je jáma, kterou vede roura od čističe k pumpě saturační. Slyší tu, jak pumpa pravidelně plyn ssaje, odtahuje; rozeznává tu zrovna sluchem každý pohyb táhla.

I ostatní šum továrny zřetelněji tu rozlišuje. Slyší i řepu dopadat na vál, rachotivé její bubnování a kutálení, slyší nárazy rozejetých vozíků o zahnuté konce kolejí, hlučné rozvírání i srážení dvířek a hlasitá zvolání od difuze.

»Dost!« křičí diškant Burdálkova Ferdy a ozývá se zatleskání od pánví, a hned v zápětí zdá se jí, že slyší otevírání víka difuzéru a prudké, ostré vystřikování proudem vody. Teď přiklaplo spodní víko — domnívá se slyšet Barča — teď rozlétla se dvířka vozíku, teď tam hrnou a našlapávají řízky — teď zavřeli dvířka, prázdný vozík odrachotil zpět k řezačkám, víko na difuzér se zvolna přiklopuje, a již jedou s novým naplněným vozíkem k následujícímu.

»Táhnout!« chraptivě ozývá se diffundant Hlaváč a dvakrát tleská.

Vida, dobře počítala!

'Barčina mysl všecka již je zaujata továrnou. Ani nepozoruje, že stoupla na podezdívku okna.

a že zadržujíc se zdi přitiskla celou tvář k tabuli okenní.

Necítí její chlad, jen oči rozevírá a hledí do vnitř.

Ale nic nevidí. Sklo je zaprášeno a z vnitřku zapoceno; jedva že jednotlivá světla rozeznává, jako žlutavé, chrpovitě rozstříklé skvrny.

A pak je tu dole plno páry od kalolisů, jež lehká, teplá a příjemně čpavá vine se tiše po celém prostranství.

Bezděky Barča hloub vdechuje, aby ucítila tu zvláštní vuni, již dýchala od mládí a jež jí bývala tak příjemna . . .

A při tom dychtivé a lesknoucí se oči vystupují jí takřka z důlků, jak prahnou zahlídnouti více než rozstříknuté ty skvrny světel.

A nad ní v pravidelných lhůtách sykavě vyjíždí pára úzkou rourou z monžíků a roztrhává se nad ní v obláčky. Barča však necítí její teplo a vlhko, dívá se jen, dívá a zapomíná na vše kolem.

Vystupuje na prsty, aby viděla více, naklání se na levo, na pravo — —

Marno.

Vidí jen neurčitou šeď a v ní ty skvrny s červenavým jádrem a žlutavým řídnoucím okrajem.

Ztrácejíc pro vše ostatní smysl a ničeho již nedbajíc seskočila a přešla k oknu vedlejšímu, jež bylo blíže vchodu.

Křečovitě zas chytila se zdi a upíná oči do vnitř. Stoupá na špičky, že až křeč jí do lýtka chytá, aby pohlédnouti mohla čtvercem, z něhož sklo bylo s části vyraženo, ale nemůže se až tam dopjati.

Za oknem, u něhož stojí, jsou již kalolisy a nedaleko okna zahrazený otvor, kterým vyklopuje se vozík s kalem. Každou chvíli může přijít chromý Kudlich v dřevěnkách, aby šámu kolečkem odvážel. Je jí tam už, pane, hodně.

Ale Barča nedbá. Ať mě uvidí, myslí, a jen zahaluje hlavu více do šátku. Štěstí, že Kudlich ve vápence se ohřívá a klímá.

Po marných pokusech, uviděti něco zřetelněji, Barča opět seskočila a krade se podél zdi k oknu, které jest již blízko vchodu a za nímž jsou monžíky. Tam je několik tabulek rozbitých i uvidí snad vyraženým otvorem do vnitř.

Rozvaha její mizí, bázeň ji opouští, jen dychtivosť roste. Tváře jí planou a srdce hlasně buší. Všechny její smysly jsou napjaty jen ku vnitřku továrny.

Neslyší již kroků obcházejícího ponocného, ani nevidí, že vyšla ze vchodu Hlávková s plecháčem pro vodu. Ovšem vyšla bosa, lehkým mlaskavým krokem.

Neslyší skřípot pumpy a hrčivé zvonění vody do plecháče, vždy hlubší a hlubší.

Za chvíli Hlávková se vrací a nevidí jí. Již zašla zas do továrny.

Teď ji Barča shlédla, jak zatáčí ke schůdkám difuze. Ano vidí zcela zřetelně první tři schůdky i zábradlí nad nimi

A teď — teď schází dolů pan adjunkt, a jde někam ke strojům! Vidí jeho šedé kalhoty a rozevřenou vestu se silným stříbrným řetízkem, slyší jeho pádné a rychlé kroky.

Tvář jí zrovna hoří, oči svítí a čelem div zbytku tabulky nevymačká.

Proudí sem k ní vzduch továrny, s tou zvláštní, nasládle čpavou vůní, a to jeho teplo a ta vůně jen ji ještě více rozpalují a omamují. Barča ji hltá rozevřenými chřípěmi a polyka pootevřenými ústy.

Dvojí táhlé hvízdnutí ozvalo se teď od domu úřednického.

To ponocný odpískává hodiny.

Barča to slyší, ale neuvažuje, že tu je již téměř hodinu a že by se měla vracet.

Je jak opilá a smyslů zbavená. Tlačí se k samému kraji okna, kde může lépe vhlédnout do vnitř.

Ale vidí pořád jen málo, jen ty schody k difuzi s dřevěným zábradlím, spodní části kalorisatorů, černajících se v tmavých otvorech zdiva, a kousek šedé cementové podlahy pod schody až k monžíkům.

Jen když se co nejvíce vytáhne a přitlačí hlavu k samému zdivu a tvář k tabulce okenní,

vidí v levo úseč setrvačníku hnacího stroje. Pozoruje, jak to ohromné koleso se pohybuje, jak se stále souká dolů do základů a strhuje s sebou široký pás řemenu, jenž mizí pak dole, jakoby jej tam někdo zachycoval a strhoval do bezedné hlubiny.

Tak se Barče v přepnutí a ochabování smyslu teď zdá, neboť nevidí dále na levo, kde týž řemen se objevuje zas nad povrchem a letí z těch hlubin skrze strop šikmo nahoru, stále nahoru, jakoby ta výše neměla konce.

Úseč setrvačníku je černá, a jeho rameny prokmitává bělavá zeď za ním; tmavá spodina řemenu je zahnědlá a jako vyleštěná.

Barča pohlcuje očima ten nepřetržitý pohyb.

Vidí ta ramena setrvačníku jak se řítí stále do základu, jaksi zoufale, hnány divokou, neuprosnou nějakou mocí.

Zachytni to rameno rukama, strhne tě s sebou do hlubiny, polož se mu v dráhu, vmáčkne tě do základů s hnáty a žebry rozdrcenými.

To je stokrát větší síla než lidská, a příšerná, slepá a nezadržitelná.

A jak tak Barča na ten neuprosný, mohutný, věčný pohyb hledí, zase se v ní ozývá dětinná úcta k té velkolepé síle, jež to vše žene v před, to koleso, ten stroj a všecky ostatní, i vidí v duchu zas to nepřetržité pohlcování řepy a obrovské

rození cukru, a srdce její se naplňuje zbožnou vírou k té všemocné duši, která oživuje tyto prostory, která proudí železem těch strojů, která hledí z nesmírnosti těch stěn a vládne všem těm lidem, kteří tam se hýbou a dýšou.

A jak ta víra v srdce její táhne, uniká z něho všechen strach před lidmi.

Konejšivé a sílící přesvědčení se jí zmocňuje, že zde u těch prostor ani v nich nemůže jí nikdo vlasu zkřivit na hlavě, že vše v továrně podléhá té všemocné rodící i drtící síle v ní. ten první jako ten poslední, pan adjunkt jako kluk u monžíků a zametačka u difuze.

I Soukup! — — —

A kdyby hned vešla, je v ochraně té fabriky, bez jejíž vůle vlas se jí nezkřiví.

Tou měrou, jak přibývá umdlení těla, začíná se mysl Barčina, ochablá bděním, rozčilením, bázní, vášnivým napínáním, rozplývat za říš skutečnosti a dotýkat se domyslů a představ, jaké rodí a spojuje jen duch předrážděný. Jako v těch nocích minulých, kdy připadalo jí, že je rozdělena na dvě bytosti.

Tak si teď zas představuje, že vkročí-li i do fabriky, nebude to vlastně nic nápadno Bude-li ji chtít někdo chopit, zadržet, kmitne kolem něho jako úhoř, zmizí mu pod rukou.

Ba zdá se jí zcela přirozeno vkročiti tam.

Přestává chápat, proč se tak dlouho zde zdržovala.

Vždyť všecko na ni kývá a volá, aby vešla. Ten teplý vzduch, ta sladká, čpavá vůně lehké páry z kalolisů ji svádivě obtáčejí a táhnou k sobě blíž, blíž, blíže — — —

A Barča sestupuje s okna a jako opředena a zmámena krok za krokem se plíží ke vchodu.

Již otevřela dvéře, již stanula a rozhlédla se vůkol.

Z chladna noci vešla do prostory plné teplých par, a to horko ji obklopuje, doráží na ni, obtáčí její nohy a stoupá po těle výše až k jejím tvářím, jež začínají hořet.

Je jako v jiném světě, je jako kdyby upadla do sna. Do libého, teplého, opojného sna.

Vidí světlo, lidi.

Světlo ji oslňuje, ruch ji opíjí

Kolem ní je jako řeka, do níž se musí vrhnout, jež ji uchvacuje. Jak se mohla bát, sem vkročit? Co se jí tu může stát? — — — V tom teplu, v tom jasnu, v té pravidelnosti, v té jistotě, v té velikosti? — —

Nic, zhola nic.

Rozhaluje šátek a vzpřímena kráčí v před.

»Pomáhej Pámbu,« dí k lidem u kalolisu.

Ohlédli se, poznali ji.

»Co pak se stalo doma?« ptá se předák Kvíčala.

Dívá se naň udiveně. Co by se mohlo stát? — Nic.

Usmála se shovívavě a jde dále k monžíkům. Kluk Hamral na ni vyjeveně hledí, jako na blázna.

Ona však s tím tichým úsměvem kráčí dále. Jakoby ji cosi táhlo k sobě tam vzadu.

Žahlédli ji už od difuze i od saturace.

»Hele, Soukupka, Barča — co zde chce?«

»Co zde děláš?« křičí na ni Hádková, jež seběhla od řezaček.

Barča pohlédla vzhůru, usmála se a řekla: »Vždyť já tam k vám taky přijdu.«

Již je u strojů. Stanula nepohnutě a dívá se na pravidelné otáčení koles, na pohyb táhel, na černé válce s ocelovými obručemi, na červeně natřené kolmé trouby vodní, vyhnané nahoru skrze strop, na zahnuté roury parní, hlinou obalené a odštěpující se od široké hlavní roury, která přichází z kotelny.

Teplá závrať, sladké štěstí projímá Barču. Jest jí tak dobře, tak radostno a tak svato. Nemyslí na lidi a nevidí jich ani. Vidí jen *tu* vysokou rozsáhlou prostoru, ty stroje v ní pracující klidně, pravidelně, jistě a bezpečně, a také ji naplňuje takový klid a pocit bezpečí.

V té chvíli rozlétly se dvéře vedoucí z kotelny do varní síně.

Začerněný, vysoký, zamračený objevil se v nich Soukup.

Již ji shlédl a dvěma skoky je u ní.

»Proč jsi utekla od dítěte?« ptá se a tlumí násilně hlas.

Teď teprv Barča jej shlédla a couvla dva kroky.

Dívá se naň rozevřenýma očima, ale nemluví.

Soukup s napřaženou, v pěsť zaťatou rukou žene se proti ní.

Ona vykřikla a prchla zpět za schůdky vedoucí k difuzi. Tam skrčena tiskne se zády ke zdi. Oči její jsou vytřeštěny jako u šílené a rozplašeně rozhlížejí se kolem.

Vidí tmavá okna továrny, bílé stěny, hnědý trámový strop.

»Nedej mne ... nedejte mne!...« volá v duchu a srdce úzkostí jí stoupá až k hrdlu.

Soukupa zadržel Kvíčala.

»Nechte ji,« přemlouvá. »Co pak nevidíte, že je nějak« ... sahá si na čelo.

Soukup hledí se mu vytrhnouti.

»Bestie je — já ji zabiju!«

»Nedej mne, uchraň mne,« modlí se Barča jako k Bohu a zrak vytřešťuje k černým vysokým oknům, jakoby tam zjeviti se musel bílý, světlý duch továrny, ta síla, která tím vším tady hýbe a před níž všecko je malomocno — i Soukup, i jeho hněv.

Teď Soukup se Kvíčalovi vytrh' a řítí se v před.

»Ty patříš mně...« sípe.

Barča divoce vzkřikla a letí od schůdků. Soukup za ní.

»... mně a dítěti, a ne fabrice,« řve topič a napřahuje ruku.

»Nedej mě, nedej!« křičí Barča nahlas a pozvedá a zalamuje ruce.

»Ježíš Maria, — pozor! kam letíte!« volá starý Vácha a již zavírá parní ventil stroje.

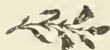
Dlouhý, strašlivý výkřik —

U setrvačníku hnacího stroje začervenala se sukně Barčina, zabělaly se její nohy a mžikem zmizelo vše. Soukup sotva odtrhl svou ruku, která již sahala po Barče.

— — — — — — — — — — — — —

Továrna nenechala ji zabít od jiného.

Barča patřila jí, i vzala si ji.

Od téhož spisovatele:

Z KRONIKY CHUDÝCH. Básně 1884

POMLUVA. Komedie o 4 jednáních. R. 1886.

Z OPUŠTĚNÝCH MÍST. Cukrovarské povídky. (Libuše 1887.)

BEZ BOJE. Drama o 4 jednáních. R. 1887.

U ŘEZAČEK. Charakterní obrázek z opuštěného světa. (Libuše 1888.)

V BLUDIŠTI LÁSKY. Báseň. R. 1889.

BRATŘI. Novella. (Libuše 1889.)

SVĚT MALÝCH LIDÍ. Obraz ze života cukrovarských dělníků ve 4 odděleních. (Poctěný cenou z nového základu Ferdinanda Náprstka.) R. 1890

ŠTĚSTÍ. Román ve 2 dílech. (Libuše 1891.) Poctěný r. 1892 druhou slavnostní cenou České Akademie.

OTEC. Román z cukrovaru. R. 1891.

DVOJÍ LÁSKA. Román. R. 1894.

JINÝ VZDUCH. Činohra o 4 jednáních. (Poctěna r. 1893. cenou z nového základu Ferdinanda Náprstka.)

4035 [illegible]